

باریک دومی | برٹبر گون نوکین کانونی هکوکان

بہتامیئے هگ و هکوک

هکوک پہ آسانین زبانے

نيسنده

ابدل پتاه سلطانی

مهنار پراکند

بلوچی ترجمه

ازيز داديار، سيما مبارکی

www.shirinebadifoundation.org

<https://t.me/shirinebadiofficial>

(باريڪ دومى | برئبرگون نوکين کانونى هڪوڪان)

نيسنده
ابدل پتاه سلتانى
مهناز پراکند

بلوچى ترجمه
ازيز داديار، سيما مباركى

بنیاد شیرین عبادی

Shirin Ebadi Foundation

بُھتامیئے ھکّ و ھکوک

Rights Of The Accused

باریگ دومی
برنبر گون نوکین کانونی ھکوکان

کتابئے نام: بُھتامیئے ھکّ و ھکوک
ھکوک پہ آسائین زبائے

نہیسنده: ابدل پتاه سلتانی و مہناز پراکند

بلوچی ترجمہ: ازیز دادیار و سیما مبارکی

کتابئے پوٹھئے تھر و گراپیک: بیدار

شنگکار: نشر الکترونیک شیرین عبادیئے بنیاد
www.shirinebadifoundation.org

[شنگکاریئے باریگ دومی (دومی ویراست) الکترونیک ۱۴۰۱]

سجھین ھکوک: شنگکاریئے انت

© Shirin Ebadi Foundation 2023

سزنامگ

- ۷ پيشگال _____
- ۹ بھتامي ڪٿي انت و آبيئي پڪ و پير گون مٿياربار و گنهڪارا چي انت _____
- ۱۰ بھتاميئي بهم و مانا _____
- ۱۰ باريڻ بايدي انت ڪه بھتامي وتي گناها وت پڪا بڪنت؟ _____
- ۱۱ سزا و جرمانگاني تھر _____
- ۱۲ روشن و پڪاين گناه و جرم _____
- ۱۳ ناپڪاين مٿيارباري _____
- ۱۳ بھتاميئي هڪ وهڪوڪ مان پڪاين جرم و گناهان چي انت؟ _____
- ۱۷ الپ) ڪوٽ و آدلئي جارگوانڪ (احضاريه) په بھتاميا _____
- ۱۸ ب) جارنامگئي جلب يا بھتاميئي دسگيرڪنگ _____
- ۱۹ بھتاميئي هڪ وهڪوڪ چه جارگاگد و جلب نامگا رند _____
- ۲۱ لهتي هاسين شرت و شروت په آمين جارنامگا _____
- ۲۲ بھتاميئي هڪ و هڪوڪ چه گوانڪ نامگ بزانت احضاريه ها رند _____

- ۲۲ ————— اَلپ) بھتامئے پکا کنگ و آبیئے دلیر
- ۲۳ ————— ب) وکیل گرگئے ھک و ھوکوک
- ۲۵ ————— ت) پاتراپ، جنورینگ و گرزنچینگئے منہ کنگ بھتامئے ہلایا
- ۲۷ ————— ث) چُپ بئیگئے ھک و ھوکوک
- ۲۷ ————— ج) دسگیر بوتگینئے ھرمت و کرامت
- ۲۹ ————— ح) بھتامئے ھر و تلیپونئے گوش دارگئے منہی
- ۲۹ ————— خ) بستگ و پھنامین لوگ و جاگھانی پٹ و پاس، چُٹیئے جاہ و جاگہ
- ۳۰ ————— ۱۱) پٹ و پاسئے ھکم دئیگئے شرت و شروت
- ۳۳ ————— د) گڈی پانکپانی
- ۳۴ ————— ذ) بندیدگ بوتگین بھتامئے ھک و ھوکوک
- ۳۸ ————— ر) بھرہ مندی چہ آدین کوٹ و دادرینئے ھک و ھوکوک
- ۳۹ ————— ز) بھرمندی، چہ پاک و سالہین کازی بزان (قاضی صالح)
- ۴۰ ————— س) یک مہکمہی تھا گیشتر چہ یک بھتاما، بھتامئے ھک
- ۴۲ ————— ش) ھک و ھوکوک بہ دومی شکس بزان معاونانی جُرم پہ یکین وهد و زمانگا مان یک مہکمہی
- ۴۳ ————— ص) ھک و ھوکوک، چہ وتی کینسا زانگ و سردراورتن
- ۴۳ ————— ض) منندانی نبشتانک، بزان (صورتجلسہئے) سچھین دستہت بوتگین تاکانے وانگئے ھک و ھوکوک
- ۴۴ ————— ط) دسگیرئے ھنگئے ھک و ھوکوک
- ۴۵ ————— ظ) جُست و پرسئے ھک و ھوکوک چہ شاہدانے کہ بھتامئے ہلایا گٹواہی دادگش
- ۴۵ ————— ع) کبز و سندنئے گرگئے ھک، ہما درگتا کہ بھتامئے لوگ و بدن پٹ و پاس کنگ بیت
- ۴۶ ————— غ) بھتامئے بدنی گپتگین مال و منالانی واپس کنگئے ھک و ھوکوک
- ۴۷ ————— ف) واہگ نامگ یا دادنامگئے کرارئے ھک و ھوکوک
- ۴۸ ————— ق) مہکمہئے سرچی و آشکاریئے ھک
- ۴۹ ————— ک) گنیر کانونی جیلئے مدت و وهدا، زیانبارئے پئیردجنگئے ھک
- ۴۹ ————— گ) تمیزی و بہداشت، ورد و وراک، سلامتین سئیل و گردشئے ھک و ھوکوک مان جیلا
- ۴۹ ————— ل) سمپاشی و میکروبی، دارو و درمانی دارگ و واہند بئیگئے ھک و ھوکوک
- ۵۰ ————— م) جیلا، درمانگاہ رٹوگ و درمانئے الاج و ھک و ھوکوک
- ۵۰ ————— ن) جیلا، چُٹی و آرامشئے ھک و ھوکوک
- ۵۱ ————— **سرجمین نکتہ**
- ۵۳ ————— **پئے نبشت**

پیشکال

◆◆ آدلین دادرسی ہر مُلکا، یکے چہ اسیلترین آ نشانیاں انت کہ گون آیا ہر مُلکتے، دمکراسی دیمرئویئے کچ و کساس پجہ آرگ بیت.

جہانی استاندارد، بہتامیانی ہک و ہکوکے زمانت کنگ، مان دادرسی کوٹانی تھا روشن و پکا کنگ بوتگ.

ایرانے اسیلگین مُلکی کانونا، مان جرمانگی (بزان کیفری آیینا) انچش ہم ایرانے اسلامی جزائے کانونا، لہتے راہ و رہبند پہ بہتامیانی آدلین دادرسیا، ہک و ہکوکانے ہلگ بوتگ. اے نبشتانکے تھا، ما پہ شما "بہتامیانی ہک و ہکوکان" مان ایرانے کانونا پجاریئین و اشیا ہم گوشین کہ:

اسلامی جمہوریا، چہ ہما بنگیجا کہ وتی پاد کدرتے ڈیکیا ایر کرتگ، آیا ہج پنیوند و پنیوستے گون وکالت و آزادگین وکیلان نبوتگ و نیست.

ہاس اگن ہر، ملتے ہک و ہکوکانی بارئوانت. چیا کہ اے ہکوک، کدرتے دیم پہ دیم اؤشتنت. پمیشکا جہد کنت پہ ہرداب کہ منتگ دور اچ ہر شہم و رهداری و اہلاک و جد کانونیا، گون آسودگین پگر و ہئیالے، وکیلان چہ امنیتی و سیاسی بہتامیانی کیسا دور بداریت و گون ترس و پاتراپ دئیگ، آیانی برہکین ہک و ہکوکان پپروشیت.

ہمے پئیما اے ہکومت، گام پہ گام، یکین وهدا، گون ملت و مردمانی شہری گری (مدنی) جد و جہدانی پڑے تنکتر کنگا چانکنت تان وکیل، پہ بہتامیانی پشتیانکیا، اودان پاد ایر کرت مکنت. سال ۱۳۸۷ آ، کہ ایرانے ادلے کوٹا، بے کانونی راہ و رہبند دستا گبت تانکہ چہ بہتامیان پہ زور،

دروڳين اڪرار بگپيت و آيان مان جيلئيه تهاروڪيان دئور بدنت و چه كهولئيه ديدارا منه بڪنت. پميشڪا، من و ابدلپتاهاهمه شئور برت كه په سياسي زنداني جهد ڪنوڪاني پشتپانڪي و آيانى سرپد ڪنگا، ايه هڪ و هڪوڪاني بارثوا ڪتابيه په جزايب دادرسى و ڪزاوتا بنيسين.

بل تانكه آبتواننت هڪومتى جُست و پُرس ڪنوڪين پُليسانى بزانه (بازجويانه) جست و پرساني وهد و درگتا، تانه آ وهدا كه په وڪيلئيه رسنت، آيانى هرپئيمين جُستاني پندل و دامامڪپنت. گون هميه مراده، ما بهتاميانى هڪ و هڪوڪئيه ايه نيشتانك په آسانين زبانه نيشت. ايه نيشتانك، مان سجهين آ هاسين منندانى تها كه (هڪوڪ بشرئيه پشتپانڪين ڪانونا) گرگ بوتگ انت په يات گيريا درس دئيك بوتگ. انچش هم مان آ سياسي جهد ڪنوڪاني دئيه كه بنديگ بهيگئيه هتر و سڪيان بوتگ انت وايننتگ انت. ايه نيشتانك، بازين سياسي بنديگان ڪاربهستگ و چه آيان په شريار و سمر گپتگ.

ايه روچانه كه مان مئڪئيه سجهين روڏانى مزين مراهره وهرتالان، مئيه بازين ورنائين جننگ و بچڪ گُشگ بيگاانت و هزارانى هزار بنديگ بنت و امنيتى سياسي بهتامانى آماچ انت، ما زلور ديسنت كه ايه نيشتانك، مان سايت، تلگرام، و اينستاگرامانى تها شنگ و تالان ڪنگ ببيت و سجهيئاني دستا بڪپيت.

هاس كه بنديگ، چه وتي جن و چڪ و كهولئيه ديداراهم منه ڪنگ بوتگ انت و چه وڪيلئيه گرگا هم زبهرانت.

انچش هم همزمان گون ايه نيشتاڪئيه شنگ ڪنگا "سئوتى پئيهما" هم وانگ بوت. بل آيان كه وانگئيه وهد و موه نئيسنت، بتواننت بهر بزورنت و په وتي هڪ و هڪوڪان آگه و زانتكار بنت. انچش هم بگوشين كه ايه نيشتاڪئيه بند بند گون جزايب ڪانونئيه نوڪين رهبندان هم "په روژ" بوتگ.

امئيت انت كه ايه ڪمڪين نيشتانك، ساز و سامانه ببيت كه مئيه سياسي امنيتى جهد ڪنوڪ، هڪومتئيه ڪازى و پليسانى جست و پرساني وهدا، آيانى مدت ڪنوڪ ببيت و آيانا مدت بڪنت واڏردانگ، گدارانى پندل وسيه چاتان مڪپنت.

مهناز پراڪند

جُست و پُرس و جزایی دادرسیانی و ہدا جے بکنین؟ بُہتامیا چوٹین
ہک و ہکوکے ہست و کازی و کوٹئے منسبدار و ہکومتئے پئوچی

کارداران، چوٹین زَمھواری ہست؟

ما چہ پيشا ہم چُش زانتگ ات کہ اے نِشتانک، گون سَجھین پایدگا، پدا ہم شما را چہ وکیلا، بے نیاز نکنت. پمیشکا مئے کڈن ہمیش انت کہ حاجتئے و ہدا زلور، چہ وکیلان بہر بزوریت.

بُہتامیئے کئے انت و آبیئے پَرک و پیر گون مئیاربار و گنھکارا چی انت

بُہتامیئے پھم و مانا: اے بارنوا، چہ ہر ہبرا پیسر، بایدانت چہ "بُہتام جتگینا" یک شَرین پچارے بییت.

بریئر گون "سزائے ہکوک و کانونا"، بُہتامی بزان متہم، ہما شکسا گوشنت کہ گمان بکننت آیا یک گناہین کارے کرتگ، بلہ انگت پہ شری پکا کنگ نبوتگ کہ اے کار آیا کرتگ یا نہ؟ چیاکہ اگن پکا بییت اے کاری کرتگ، گرا آیا آ کارئے الم و پکاین "بُہتامی" و متہم نگوشنت. آ "کارئے کنوکا"، مئیار بار و "مجرم" نامیننت.

◎ **نمونہ:** کتل و کوشے، تپاک کپتگ و پہ شک و گمان، یک شکسیا کوشے "بُہتامش" جتگ، بلہ پمیشکا کہ انگت پکا کنگ نبوتگ کہ اے کار آیا کرتگ یا نہ؟ اے درنیاما، آیا "بُہتامی" یا متہم گوشنت، نہ کارئے کنوک یا مجرم. اے بُہتامیئے گناہئے پکا کنگ ہم، "بُہتام جنوکئے گردنا انت و ہما بایدانت اے ادایا روشن و پکا بکننت."

چُش نہ انت کہ آ بے گناہی و بُہتامئے پکا کنگئے زمہ، آبیئے چکا بییت. چیا کہ: "مان جہانی ہک و ہکوکان، کہ اسلامی جمہوریا منتگ انت، چش کہ "ہکوک بشرئے جہانی ایلان نامگ" و ہم جہانی آدگہ شہری "مدنی" و سیاسی اُهد و کرار و اسلامی جمہوریئے جندئے اسلیگین ملکی کانونئے بُزد و بُنہشت، ہمیش انت کہ: "مردم، چہ بنا بے گناہ انت." مگن بریئر گون کانون و کانونی رھبندان و گون دلیرانے کہ کانون ایان مئیت و مان یک آدین کوٹ و دادگاھے کہ ہچکسئے نیمگا نچاریت "بیطرف"، آبیئے گناہ پکا کنگ بییت^۱.

اچہ، چش نہ انت کہ تنہا پہ شِک و شہبہ و گمان، بمنین و بگوشین کہ یکیا گناہے کرتگ
و آہیا گنہکار و مٹیاریار بزائین۔

◎ **پہ نمونہ:** مان یک چار تَبکہ ای بلڈینگے کہ چار لوگ آنت و سجھین لوگ
واہندان، یک یک گاڑی و ماشینے هست، شپا یک دُزے پارکینگے کُبالا پچ بکت و
مان بیت و ایڈ چہ یک گاڑیا، آدگہ گاڑیانی سجھین کیمتی هستیان بیارت۔
مان یک چشپن داد و گیرے، آدل و مہکمہئے سجھین ادارہ، بایدانٹ گون اے
باورا کہ "بُہتامی پھک بے گناہ انت" وتی پٹ و پولا آہم بے ہج جانبداریا، بریبرگون
سجھین سَنَد و گواہی و دلیران، پہ دادرسی و کازیگریا بنندیت۔

پمیشکا کہ بُہتامی بتوانت چہ وت پہ شری دیمپانی بکت و ادلئے مہکمہئے دست ہم
بے ہج جانبداریے پہ ہکیکتا برسیت، کانون جوڑنوکان لہتین ہک و ہکوک، پہ بُہتامیا بزبان
مُتھما دانگ تان آ پہ وت یک شری پانکیانے بکت۔ چہ آیان لہتین، اش آنت:
ہرکس کہ یکیتے زنگا جنت بزبان شکایتا کنت، آہیئے شکایتا بایدانٹ: "شرین پکائین گواہ
و دلیر بیت"

اتولی اش انت کہ آہیئے دلیر پیش بدارنت کہ جرم و گناہے تپاک بوتگ۔

دومی اے کہ: بُہتامیا، اے جرم و گناہ کرتگ۔

پہ کارئے پکایا، بایدانٹ دلیر پیش کنگ بیت۔ ہکین ہر اش انت کہ ادلئے مہکمہا ہک
نیست پہ یک شکایتے کہ آہیا پکائین دلیر و سَنَد و گواہی مبیٹ، چیزے دیمپا بیاریت و بے سَنَد
و پکائین دلیرے، شکایتا مَنیت و بُہتامیا بلوٹائینیت و یان آہیئے پٹ و پول کنگئے ہکما بدنت ۱۔

؟ **بارین بُہتامی بایدانٹ وتی بے گناہیا وت پکا بکت؟**

نہ، انچش کہ گوَشگ بوت، بُہتامیئے گنہ کاریئے سجھین گواہ و سَنَد و دلیرانی پیش
کنگئے زمٹواری، "زنگی" بزبان شکایت کنوکتے گردنا انت، نانکہ بُہتامیئے چکا۔

◎ **پہ نمونہ:** مان یک پارکینگے کہ ہمساهگانی گاڑیئے ساز و سامانانی بُہتامیئے
(مُتھمے) بارٹوا کہ یکے چہ آیان سر ا بُہتانے جنگ بوتگ آت و سرجم و پکائین
دلیر و گواہیے نیست آت و (آہیئے گاڑیئے سجھین سامان برگ نبوتگ انت)، پکائین

دلیرے تپست ات کہ آیا دستا بگرنٹ و ہمایئے سرا دادرسی بکننت. آئیئے سرا تنہا شک و گمان ات. ہمساهگ بایدانٹ وتی دلیر و گواہی و شاہدان ہمراہ گون وتی زنگا بزانت شکایتا پہ ادل و کوٹئے ادارہان سر کننت. اگن نہ، ہچکسے نتوانت بے ہچ دلیر و شاہد و گواہے، یکیا پہ شک و گمان بُہتامی بزانت و "مُتہم" بکننت.

◎ **پہ نمونہ:** اگن یک ہمساهگیئے سرا "بُہتامی" نام ہلگ بوتگ کہ آیا پیشا دُزیے کرتگ و ہکمے لگتگ یانکہ ہمساهگان دیستگ کہ چہ پارکینگا در بوتگ، یانکہ ہمساهگان یک چیزے چہ آ سامانان کہ دُزگ بوتگ انت آئیئے دستا دیستگ، گڑا بوت کنت کہ آ شک برتگیئا پہ جست و پُرسا بلوٹنت. بلہ اگن جُش مپیت، بوت نکنت کہ مردمیا بے ہچ دلیر و شاہدیے، دیم پہ پٹ و پوُل و جُست و پُرسا ببرنت. اے کار کانونئ نہ انت.

اے مہرین کانون، پمیشکا جُش سک گرگ بوتگ انت کہ مبادا یکے بے ہچ دلیر و سَندے، دگریا "بُہتامے" گردنا لڈیت و بُہتامی بزانت (مُتہم) بکننت و یک بے گناہے مُپت و ناہکا ایڈ چہ ا چیزانے کہ کانونا پکا کرتگ انت، سزایے سرا دئینت.

سزا و جُرماتگانی تہر

چہ بُہتامیئے بزانت (مُتہمے) ہک و ہکوکانی درانگاز، گوانک جَنگ و دسگیرئے وهد و جاورئے پیش کنگا پیسر، بایدانٹ گناہ و جُرماتگانی دوین تہرا بگوشین:

الپ: روُشن و پگائین گناہ و جُرم
ب: ناپگائین گناہ و جُرم

روُشن و پگائین:

برپیر گون کانونا، اے جرم و گناہ انت کہ گون لہتین ہاسین چیزان انت.

۱. آ ہتا و مٹیارباریے کہ پلیس و یانکہ پئوجی زمٹوارپن شکسے، چمانی دیم پہ دیمیا گندگ بیت ۳.

◎ **پہ نمونہ:** روڈئے سرا جنگ و جیڑھے مَجیت و پلیس یانکہ پلیس و نگہپانے گندیت کہ واجہ ہُسرو و واجہ مہرائے نیاما، جنگ و جیڑھے کپتگ، زابت گندیت کہ واجہ ہسروا گون چاکو پہ واجہ مہرانا اُرش برتگ و زرتے جتگی۔ اشیا گوشنت روشن و پکائین گناہ و جرم۔ جیّا کہ کہ زابت وت، اے گناہ و جرمئے، شاهد و گواہ اَنت۔

۲. آ گناہ و جُرمائے کہ، چہ گناہئے تپاک کپگا رند، پلیس و زابت ہما دمانا، اوڈا رسنت و گناہ و جرمئے رد و پد و نشانیاں گندنت۔ ہما دابا کہ:

◎ **پہ نمونہ:** ہسرو و مہرائے نیاما جنگے کپتگ و زابت و پلیس و پئوجی، اوڈا کاینت و گندنت کہ واجہ ہسروا پُرهونین چاکوئے دستانت و واجہ مہران ہم گون چاکو، پپی بوتگ و ہون ریچان و بے سار و ماش کپتگ۔ اداں دگہ گناہ و جرمئے رد و پد چش کہ مہرائے ٹپیگ بوتئے نشانی و ہونین چاکو کہ واجہ ہسروئے دستا اَنت، گناہ و جرمئے دلیرانت۔ پمیشکا کہ پلیس و زابتان پہ چم وت دیستگ اَنت، اے دابین، روشن و پکائین گناہ و جرم زانگ بنت۔

۳. گناہ و مٹیارے، مان یک سرپوشنگن جاگھے یانکہ مان یک کارجاہے تھا تپاک کپیت و زمٹووارین پلیس سہیگ بنت و وتا اوڈا رسیننت۔ آ جاگہ، یانکہ لوگ واہند، پلیس و ہکومتی کارداران رُکست دنت کہ مان بنت و تپاک کپتگین کارئے پد و رد و نشانیاں بگندنت۔

◎ **پہ نمونہ:** لوگا، جن و مردبئے نیاما، جنگ و چوپے مچتگ و اے دابا ہئیال کنین کہ ہمدگرا ٹپ و ٹور کرتگش و یکے چہ آیان، بلیسا سہیگ کنت و لوگئے دپا پہ آبیآ پچ کنت تانکہ اے ٹپ و ٹورئے نشانی و پد و ردان شریا بگندیت۔ اے دابین یک جرمیا ہم ناپکائین گناہ و مٹیارباری (جرم) گوشنت۔

۴. یانکہ، پہ یک مردمے اُرش برگ بوتگ و پپی بوتگ و وت، بہتامی مردما زانت و پجاریت۔

◎ **پہ نمونہ:** ہسرو، گون مہرانا مڑتگ و آ پپی کرتگی۔ سپاہیگ ہمودا رسنت و دگہ مردمیآ گندنت کہ یک ہونین چاکوئے دستانتی۔ سپاہیگ آبیئے دسگیر کنگا درکنت۔ بلہ مہران کہ پپی بوتگ و انگت پہ ہوش و سارانت، سپاہیگان گوشیت:

آيا ته چاڪو دستا انت منا نجتگی، هسرو ته تچگانته همایا منا جتگ. اے دابین
یک سرکتے هم، پکائین گناه و جرم گوَشگ و زانگ بیت ۴.

۵. وهده ته یک گناه و مئیارباریے تُپاک کپتگ و "بُهتامی (متهم)" یک بینکاره وئیلگردے
بیت. البت په همک راهی، سَجھین جرم و کنهکاریانه ته چه وئیلگردین بزانه به لوگ و
ٹکانھین مردمانی نیمگانته، سرجهما اشانه، پکائین مئیارباری گوشت.

👉 ناپکائین مئیارباری:

اے همما مئیار باری انت ته آیانی ته هج پئیمین "هاسین" چیز مان مبنته. اے چش انت
که آمان پهنامیا و پلیسئے چمدیدا تُپاک نکپتگ انت و اسلاگون شکسی زنگ جنگ و شکایتا،
پیش کنگ بوتگ انت.

❓ بچارین بارین، اے دوین مئیار باریانی جتنا کنگ و روشن و پکا کنگے پایدگ چی انت؟

چه اے دوینانی پرک و پیرانی زانگا یکے، سپاهیگانی چوَنکائین ریتار گون بُهتامیان انت.
مان پکائین مئیارباریانی ته ته که به یک مردمه شکایتا دیمه کاینت و زابت و سپاهیگ سیده
چه آیان سهیگ بنت سپاهیگ تواننت به کازیے هُکما آیان بگرت و یانکه زورُبرد بزانه جلب
کننت و دیمه په تانها رهشون بنت. بله مان جد پکائین جرم و گناهانه، که سپاهیگ تچک و
سیده گون آیان دچار نکپنت و گون شکسی شاکي بزانه شکایت کنوک و دادستانه نیمگان
سهیگ بنت، اے دابینانی ته زابت و سپاهیگان، هک نیست تانه به کازیے کاگدا گامه
چست کننت.

❓ بُهتامینِ هڪ وهڪوڪ، مان پکائین جرم و گناهانه چی انت؟

وگوشتن که اشانی بارنوا، سپاهیگ تواننت به کازیے کاگدا پاد مان کننت و بُهتایا دسگیر
کننت. البت، اے زابت و سپاهیگ بایدانته ادل و کوژئے سپاهیگ و زابت بننت. اے زابت
دو نمونه انت:

۱. اولی رُمب ہماآنت کہ "ادلئے آم زابت" گۆشگ بنت. چش کہ پرماندیؤک، افسر و پئوجی تاگتانی درجت دارین سپاہیگ کہ ہاسین درس و سبک گپتگش.
۲. دومی رُمب، ہاسین زابت انت. آنچین مکام و منسبدارآنت کہ بریرگؤن ہاسین کانوں و رہبندان، پہ ہاسین گیشپنتگین کارانی سرا زابت زانگ بنت.

◎ **پہ نمونہ:** رییس، نائب رییس، زندانپانی سپاہیگ، یانکہ سیاسی وزارتتے پلیس بزآن" وزارت اطلاعات" سپاہ پاسداران، انچش ہم آدگہ پئوجی کہ چہ سلہبندین وزارتنا بزآن "نیروہای مسلح" کہ پہ ہاسین سلاہے، ادلئے زابتانی زَمہ پہ آیان دئیگ بیت.

ادل و کوئتے سچھین زابت و کارداربایدانت زابتی کلاسان برئونت و زابتی راہ و رہبندی درس بوانت و زابتی ہاسین کارت واجازت نامگش گؤن بیبت °.

بُھتامیئے ہک و ہکوک، مان ہما پکائین جرم و گناہان کہ ادلئے زابت ؟

۱. زابت و سپاہیگ بایدانت ہما جاگھا سچھین سرگؤستا بنیست و آہمک راہین نبشتھا، پہ نشتگین مردم و بُھتامیئے دست ہتا برسیننت و گؤن یک شرین گزارشتے دسگیرئے چؤنکایا ایلان بکننت، اگن چش مبیبت تہ گڑا ہچ ہکومتی ادارہ بزآن" پاسگا، و تانہان" اے ہک نیست کہ بے یک چشین بے دستھتین گزارشتے یک بُھتامیئے وتی ادارھا بداریت و بندیگ بکنت. اگن چش کنت ہم آ پئوجی ادارہ وہم آ زابت و سپاہیگ کہ آ داشتگش، کانوئے ہلاپ کار زانگ بنت.

۲. زابتان ہک نیست کہ بُھتامیئے بے دادستان یانکہ ہر دگہ ادلی ادارھے وتی تانہا "کلانتریا" بدارنت. ہمیشکا انچش کہ بُھتامیئے تانہ یانکہ ادلی ادارہینا رسینگ بوت، بے ہچ مہتلی پہ آبیئے نام یک دوسھے اڈ کنت. بُھتامیئے تھرو سچھین دلیران، پہ نبشتھین ڈٹولے آبیئا بگؤشت و شرئے سرا پھم و پوھ کنگ بیبت و پداهم بے ہچ مہتلی، اشتاپیا سرگؤستا پہ دادستانیا برسیننت تانکہ بُھتامیئے آکت روشن و پکا کنگ بیبت ۱.

دادستانیا کہ تانہئے گزارش دستا کپت و چارتی دوجاوردیما کئیت:

۱ب) بُھتامیئے گیشتردارگئے زلورت نہ انت. گڑا برییرگؤن بُھتامئے تھرنے پکابی و دلیران، آییئے بندیگ کنگئے پرمانا دنت و بُھتامیا پہ یکے چہ کانونی بندیہانہے برنت. یانکہ برییر گؤن یک جزابی کراننامگے زامنے آبیئا زمانت کنت و یان گؤن یک مال و جایداتے ھلگا آرات بیت. **۲ب)** یانکہ دادستان چش زانت کہ گیشترپن پٹ و پؤلے زلورت انت. گڑا ھکم جنت کہ بُھتامی مان پئوجی ادارھا دارگ و زربند بزآن، (تھت نظر) ببیت و پٹ و پؤل دیمبا برگ ببیت. اے حالتا ہم آبیئے بندیگ بیگ چہ ۲۴ ساھتا گیشترمیبت. بزآن کہ آھکومتی ادارہ نتوانت آبیئا گیشتر چہ ۲۴ ساھت تانھا وتی جاگھا بدارنت. انچش کہ ۲۴ ساھت ھلاس ببیت تانہ یک گزارشے بنیسیت و بُھتامیا ہمراہ گؤن آبیئے کیسا، دیم پہ ادل و کوٹا رٹوانگ بکنت.

۳. ھکومتی کاردار، ادلئے زابت، و پئوجی سپاھیگ کہ یک گناہ و جرمیا پہ چم وت گندنت و گؤن وتی زمھا بُھتامیا دسگیر کنت و تانھا برنت، آیآن اے ھک نیست کہ گوند ترین دست دراجی و ستم یانکہ بد زبانی و مسکراے پہ بُھتامیا رٹوا دارنت. اگن چش بکنت و گوند ترین چشین یک کارو ھبرے بکنت، آ بُھتامیئے ھک انت کہ آیانی شکایتا بکنت.

۴. زابت و ھکومتی سپاھیگان اے ھک نیست کہ پہ بُھتامیئے آراتیا مالی زمانت (وٹیفہ) یان شکسی زامن بگرت.

۵. اگن ادلئے زابت و سپاھیگ، چٹئیے رچا یانکہ شپا چہ اداروکارئے ھلاسیا رند، یکئا دسگیر بکنت. گیشاگیش چہ یک ساھتیا، آبیئے دسگیری و آبیئے دلیرانی گزارشا پہ کازی، یانکہ نگھپانین (کشیک کازیا) برسینت.

اے گزارشا بایدانے اے چیز مان بنت: نام، سجلی نشانی، کار، نشانی و زربند کنگئے سئوب، ہم بنت. مکسد و سرگوستا (موضوع) پہ نگھپانین کازی یانکہ دادستانا سربکنت. تہ گڑا نگھپانین کازی بایدانے سرگوستا گنورسی بکنت و بُھتامیئے آسر و آکتا روشن و پکا بکنت.

۶. ھمینچک کہ بُھتامی آیانی دستا کپت آبیئے اے ھک انت کہ چہ وتی ھما وکیلئے کار و ھزمتا کہ آبیئا باورانے بھرمند ببیت. زابت، برییر گؤن وتی کارئے زمتواریا، بُھتامیئے سچھین ھک و ھکوکان چش کہ:

زیر و زبانی پورہ کنگ، شور و مشورتی دستکمی دارگ کہ ھست انت و وکیلئے گرگا" پہ بُھتامیا ایلان بکنت. بُھتامی ہم اے ھک و ھکوکا ایلان نامگئے کاگد و وکیلئے دارگا،

وانیت و دست ہت کنت۔ یکے چہ اے کاگدا پہ بُہتامیا دئینت و دگہ کاپیے سَند بیت و آییئے کیسا ہلنتی۔

بُہتامیئے وکیل، چہ "نزر بند بوتنے" ہما ائولی ساہتا، وتی بُہتامیئے ہمراہ بیت۔

۷. بُہتامی، اگن مان تانہا یانکہ ہکومتی ہر جاگھیا کہ نزر بند بییت، آیی اے ہک انت کہ گون تلیپون یا ہر دگہ سامانے کہ دسترسا بییتی، توانت وتی ہاندان و مہلوکا سہیگ بکنت کہ چوئین مردمان دسگیر کرتگ و کجا نزر بند انت۔

۸. نزر بندین ہر بُہتامیا، یانکہ آییئے نزیکن ہر سیادیآ اے ہک انت کہ چہ دادستانا بلوئیت کہ یک نامینتگین داکترے کہ دادستانیا گیشیتنگ پہ تمانی و سرجم کنٹرول بزانت (معاینہ) کنگ بییت و داکترے گواہی آییئے کیسا ہمانیت۔

زلورت انت گوشگ بییت کہ روڈ و ہئیابانانی ہچ ہرتال و مزہرئے کہ "ولایت پکپھئے ریشگا بزانت (اصل ولایت فقیہ) یانکہ اسلامی جمہوریئے ہلاپا راہ کپنت، جرم زانگ نبت و کانوئے ہلاپا نہ انت۔ بریپرگون اسلامی جمہوریئے کانونا، آ مزہرہ و ہرتالانے کانونی نہ انت کہ مزہرئے بھر زوروکان، سلاہ ہمراہ بیت و گون سلاہ مزہرہ بکنت۔ آچہ بزانتین کہ: ارش برگ پہ آرامین بے سلاہین ہرتال و مزہرہانی سرا کہ کانونی برجہ دارگ بنت، چہ ہر کسا، شکسی یان دئولتی و ہکومتی سپاہیگانی نیمگا، کہ آیان دسگیر کنت و کیس اڈ کنت، وت یک جرے۔

اے ارش بروک، ترے شکسی بنت یانکہ ہکومتئے سپاہیگ، امنیتی و پئوجیانی نیمگا، پہ ہر کارے کہ کرتگش، بایدانت جزایی زندگی کنگ ببت۔

اے بُہتامیان ہک انت کہ پہ وتی ناہکین دستگیری و بندیگ کنگا، چہ تچک و سیدگین ہکومتیان یانکہ جسیدگینان، بزانت "مستقیم و غیرمستقیمین" ہکومتیان، شکایت کنت ترے آ کازانی ہلاپا کہ کانوئے ہلاپا آ اش گنہکار زانتگ و بندی کرتگ انت۔ بازبرا گندگ بوتگ کہ ہرتالانی و ہدا آش جتگ و تپی کرتگ انت، اے دسگیر بوتگینانی ہک انت ہمینچک کہ دستش پہ ادلا رست ہما دمان بلوئنت کہ چہ کانونی داکترانی نیمگا بزانت (پزشک کانونیا) زلورتین سَند و نشانیان پہ وتی لٹمار کنوکانی ہلاپا، تیار کنت۔

پہ شریا زانتین کہ اے سچھین ہک ہکوک و کانونی زانت و زانگ بزانت (آگھی) مان اسلامی جمہوریئے دہشتناکین پڑا، کہ آیانی ہکومتی سپاہ و سپاہیگان سیاسی بازار پزینتگ، بس یک

پانتزي و لوڪسپن چيزهساب بنت. بله هير اش انت كه اء هما كانوني كرار و رهبنءانت كه زلور مان ملڪا بايدانت كارمرز كنگ ببنت. ترء كه هڪومت آيان سرگوازين كنت.

❓ ناپڪاين مٿياربارياني هڪ و هڪوڪ، چي انت؟

الف) ڪوٽ و ادئيءَ جارگوانڪ (احضاريه) به ٻهٿاميا

اے داين ناپڪاين جرمانى پڙا كه ٻهٿاميءَ كيس، دادسرايا سر بيت و مان يك بهرء چه بازپرسيا رٿوت و رسيت، گڙاچه بازپرسئء نيمگا جار گوانڪء راه دئيگ بيت و ٻهٿاميا گون آيئء وانگا، انولا وتي هلاپئء هرچيزا سهيگ بيت. اء جارگوانڪا كه آيئء نام و پنام مننت نيبسگ بوتگ كه كجامين پگاين روچا برٿوت و وتا په نام ٻهٿاميا بازپرسئء ديما پجارينيت و آيئء جستاني پسٿوا بدنت. اء جارگوانڪا نيبسته بوتگ كه اء پٽ و پوٿء درگتا همراه گون وتي وكيلا مان سبڪين جرمانى بارٿوا، بازپرسى بانكه داديارى ادارها برٿوت. انچش هم همء كاگدا نيبسگ بوتگ كه اگن به شرين پگاين دليرء بزان (عذر موجه) مرٿوت، گڙا زور بُرد بزان (جلب) بيت. په اء مانا كه اگن ٻهٿاميا جارگوانڪئء گڏى روچا كه گوشگ بوتگ به هچ دليرء چش كه نادراهى و بيمارى، يانكه انچين يك چيزء كه چه آيا واکا در بوتگ، وتا بازپرسيا سر مڪنت، بازپرس توانت جار گوانڪ بزان جلب كاگدا رٿوان بڪنت. آ وهد و مدت كه جار ناما آتڪگ و ٻهٿاميا وتا برسپنيت، ۵ روچ گوشگ بوتگ. بزان كه بازپرس يا داديارا نتوانت بهٿاميا بازپرسى و دادياريا بلوٿينيت و بنيسيت كه "يك و دو روچئء تها وتا بازپرسى يا په دادياريا برسپن!" يانكه بنيسيت: "همينچڪ كه تئو اء كاگد گپت همراه گون همء زابتا وتا بازپرسى و داديارا سر كن!"

اے داين جارنامگ، په زات وت جارنامگى هڪم انت. بل كه جارنامگى نامش برانت. چئا كه اء جارنامگئء رٿوان كنگئء يك دليرء همش انت كه ٻهٿاميا اء موكل بيت تان گون وتي هب و واهگا، ما آ گيشپنتگين وهديء دراجيا بزان "فاصله زمانى" بازپرسيا پئوست بگپت كه اگن آيا هڪوڪى شئوربُرء گندگى انت، اء مدتئء نياما وكيلىء بگنديت و گون آيا شئورء برت. يا گون آيا وڪالتئء دئيگرا بزان "كرارءادا" چه بازپرسئء گندگا پيسر شر بڪنت^۸.

جارنامگئء زابتا اء هڪ نيست كه چه ٻهٿاميا بلوٿيت كه وتي رٿوگئء وهدا ديء

په بازپرسیا مان جارنامگئے اٿولى تاڪا كه آ ديم په بازپرسیا رٿوت، بنبيسيت. بُهتاميا هم هچ يڪ چشين زمهے نيسٿ. جارنامگ، په بُهتاميا رندي باريگانَ توانٿ چه انترنتى و تلگرامى چش كه:
الڪٽرونيكى (پُست ايميل) راها يانكه پوٿو و تصوير، يان چه دورين راها گونَ تلييون هم ديمَا برنت^۹.

ب) جارنامگ (جَلْب) يا بُهتامِيئے دسگيرى

چُونئين جاور و وزيتے درگتا بُهتامى دسگير ڪنگ بيت؟

دستگيرى يا جارنامگ، "تهنا گونَ ڪازيئے هاسين هڪما بيت و بس" بله اے چش نه انت كه ڪازى په اے هڪمئے در داتنا په هردابا كه آ بلوٿيت، وت اهتيارانت. آ په اے هڪمئے دئيگا، بايدانت و تا هما ڪانونى ڪٿيد و بندانى تها بگنڊيت كه ڪانون نبيسندهان په آبيئے ڏنا دئيگا دست هت ڪرتگ انت.

انچش هم اے هبر كه ڪازى نوانت بے سرجمين دليران، يڪ بُهتامى مردميًا تنتنا گوانڪ نامگ بدنت چه برسيت په جارنامگ و (جَلْب) نامگئے دئيگا. اچھ چش بزائين كه اے نا پڪائين جرمانى تها

"گوانڪ نامگ و جارنامگ و دسگير ڪنگ، بے ڪازيئے هاسين هڪما و بے مھرڀن دليران، ڪانونئے هلاپ انت." و اگن چش مبيت، توانٿ آ ڪازيئے زنگا بجننت و شڪايت بڪننت. سڄهين ڪيسانے كه دادسراپا رٿونت و يا چه زابتانى گزارشان يا گونَ شڪسى زنگيانى زنگ و شڪايتان پيش ڪشگ بوتگ انت، رندا كه يڪ ڪيسے په پٿ و پولا ديم په يڪ بهرے چه بازپرسی ياكه داديارئے ادارھ يا ادلا برگ بيت، بازپرس و داديار يانكه ڪازى زنگ و شڪايتئے دليران چاريت، رندا كه زانتي آ سڄهين دلير پوره و سرجمين انت و تهمت و بُهتام په بُهتاميا المين انت، بُهتاميا گونَ يڪ گوانڪ نامگے بزانت احضارهيے ديم په دادسرا و يا ادلا لوٿيت واگن بُهتامى ڪرارئے سرا مان بازپرسیا مرٿوت گڙا په آبيا جارنامگ بزانت جَلْب رٿوان دئيگ بيت. اچھ بزائين كه يڪ مڪسدے چه اے جارنامگئے رٿوان دئيگا، بُهتامِيئے بے اُزرين نرٿوگ ديم په ادلئے ڪوٿا انت.

بيان: اگن بُهتامى په يڪ شرين دلير و اُرزے، چش كه (نادراهى و بيمارى يانكه وتى

آزیزے مرکا) ترے کہ گوانک نامگ پہ اییا شتگ، متوانت کہ کوٹا برٹوت، اے دابین جاورے کازیا ہک نیست پہ اییا جارنامگ رٹون بکنت۔
البت لہتین جاورا یک کیسیئے بازپُرس یانکہ کازی توانت انچش اچانک بے گوانک نامگئے رٹوان دئیگا کہ بُہتامیا پہ بازپُرسیا ببارت آییئے جارنامگا بزبان (جلبا) راہ بدنت۔

◎ **نمونہ:** واجہ کریم، (شکایت) کنت۔ کہ آییئے لوگ اجارہ کنوکا، جتگ و پساتھانہے کرتگ و شرین دلیر و گواہ ہم پہ وتی اے ادیاا پیش کنت۔ آییئے دسگیر کنگئے گمان ہم رٹوت۔

چشین درگتیا، اگن کازی آییئے پیش کنگئے پرمانا بدنت بایدانت ہما کاگدئے تھا بُہتامیئے نام و آدگہ ہاسین نشانیاں بنیسیت تانکہ دگہ مردمے آییئے جاہا گرگ مہیت۔ کازیا اے ہک نیست آ مردما کہ لوگی پہ پسات کَشگ بوتگ دسگیر و مہکمہا پیش کنت۔ یک چشین ہکم و کاگدیا ہج کانونی سَندے نیست۔ اے کانونئے ہلاپا بیت۔

✽ **نکتہ:** دادستان یانکہ ادلئے ہج مکام و درجتیا اے ہک نیست کہ مان جارنامگا بنیسیت: "ہر شکسا کہ مان یک ہرتال و مظاہریا بھررتگ و گون کپتگ،" دسگیر بیت و اے دابین جارنامگ کانونئے ہلاپا اُنت۔

بُہتامیئے ہک و ہکوک چہ جارکاگد و جنبنامگارند

زابتے کہ بُہتامیا دسگیر (جلب) کنت بایدانت چوتین کانونی رپتارے
بکنت؟

بریگرگون کانونا، بُہتامیا کوٹئے زابت دسگیر و جلب کنت۔ پداہم چش انت کہ اے ہکم ہما وهدا در دئیگ بیت کہ بُہتامی، بے ارز و شرین دلیرے، کوٹا مرٹوت۔
بلہ کانونا لہتے جاہا، چش ہم اجازت داتگ کہ بُہتامی، وتا ہما اٹولا چہ جلب نامگئے دئیگا پیسر، کوٹا ببارت و سر بکنت۔

اے دابا گندین کہ کانونئے نیسندہان، بُہتامیئے بارٹوا، اے پیمین ہک و ہکوکانے اشتگ:

۱. بُہتامیئے جلب و دسگیر کنگ، روچا بیت۔ مگن یک سکین ہاسین اشتاپیے داشتگ

بیت۔ اشتاپیئے اے شئورہم، کازیئے دستا انت۔ مان یک چشپن و ہدے ہم آ کازی کہ اے اشتاپین جارنامگا نبیسیت، آبیئے زمہ انت کہ اے اشتاپیئے سچھین دلیر و سئوبان پہ شپئے دسگیر کنگا مان یک سندئے بزان "صورتجلسہئے" تھا بنبیسیت۔

۲. جلب و دسگیریئے و ہد و درگتا، زابتان اے ہک نیست کہ بُھتامیئے لوگ یا کارجاہا مان بنت مگن جارنامگئے تھا اے ہکم نبشتہ بیت کہ آبتوانت آبیئے کارجاہا کہ ہما پھنام جاہ گوَشگ بیت بگوزنت^{۱۰}۔

۳. جارنامگ ہما و ہدا دردیگ بیت کہ گوانک نامگ پیسرا پہ بُھتامیا رثوان دئیگ بوتگ۔ پدا، بُھتامیا ہم اے گوانک نامہ بزان احضاریہ وانگ و زانتگ، انچش ہم پہ وتی نرٹوگا ہچ ارز و دلیرے پیش نکرتگی و وتا پہ بازپرسیا نرسیتگی۔ گڑا زابت گون جارنامگا چہ بُھتامیا لوٹیت کہ گون آبیئے ہمراہیا ادلئے کوٹا یا باز پئرسیا برٹونت۔ اگن بُھتامی رٹوگا ممئیت، گڑا زابت آبییا دسگیر کنت و پہ نگہداری بازپرسئے گورا بارت۔ بُھتامیئے برگ بایدانت روچا بیت۔ بازپرسئے زمہ انت کہ ہما روچا ہما دمانا انچش کہ آبییا تھبیل گپیت، آبیئے جاور و وزیتا روشن و پکا بکنت۔

بُھتامیئے کارئے "ہما روچئے پہ سرسینگ و پکا کنگ" ہمینچک زوت کنگی انت کہ اگن کیسئے کازی اوڈا مبیٹ، کشیک کازی بزان نگہبان کازی، بایدانت بُھتامیئے کارا پہ سر برسیت۔ مکسد چہ بُھتامیئے سرگوستئے "بایدی این پکا کنگ" اش انت کہ: بُھتامیئے بُھتام و دلیر پکا کنگ بیت و بُھتامیا پہ شری سرپد بکننت کہ چوئین کارے کرتگی؟ رندا، پہ آبیئے بے شرت و شروتین آزاتی و یلہ کنگ ویانکہ آبییا ایمنیئے کرار، بزان (قراراتمین) ہکما بدئینت۔

۴. زابتان بایدی انت چہ جارنامگئے دئیگا رند بُھتامیا ہما دمانا بازپرس یا دادیارئے کڑا برنت و اگن دیتر رسینگ بیت گڑا بایدانت (دیتر کردئے سئوب و چینچک و ہدا) کہ وتی کڑا داشتگش مان کیسا بنبیسنت۔

آیان اے ہک نیست کہ بے کازی یانکہ دادیارئے ہکما بُھتامیا بدارنت۔ اگن پہ ہر سئوب و دلیرے دستش پہ بازپرس و دادیارا نرسٹ، گڑا جھد کنت، ادارہی کارئے اتولی دمان و ساہتان ہرچے زودتر کہ بوت کنت آبییا پہ کازی و بازپرسا برسیننت۔ دستگیرکنگئے و ہد و مدت، چہ دسگیریا تان بازپرس و دادیارئے کڑا بایدانت چہ ۲۴ ساہتا گیشتر بیت^{۱۱}۔

◀ لہتے ھاسیئن شرت و شروت پہ آمین جارنامگا

؟ چوئین جاوریہ، بازپرس توانت جلب نامگئے ھکما در بدنت؟

بوت کنت کہ لہتے جاوران، بُھتامیئے دسگریئے ھکم، شپا دئیگ بییت۔ اگن کازی یا بازپرس چُش بزانت کہ بُھتامیئے دسگیر کنگ شپا زلوری انت، گڑا بایدانٹ سچھین دلیران مان آکاگدا بنبیسیت۔

زلورتنے سٹوب چارگ لوٹیت کہ مان چوئین وزیتے بوتگ چش کہ:
جرمئے مزنی، بُھتامیئے ھالت و وزیت، جرمئے چوئیکائین انجام، و پہ اے شکا کہ بُھتامیئے
جھیت و تجیت و در رتوت۔

◎ **نمونہ:** شکسے، پہ بازین کله برداری و پریبکاری، چہ یک مردمیئا بُھتام جَنگ بوتگ۔ بازین سند و دلیرانے ھم پہ آبیئے دسگریا دستا کیتگ۔ سچھین زنگیان بزنان شاکیان ھم وتی زنگ و شکایتانی تھا گواھی دانگ کہ آبیئا یک پکائین جاہ و ٹکانھے نیست و آ تنھا، آبیئے (محل) بزنان جاگھا کہ کجا رتوت و کثیت زاننت و بس۔ آ، روچان ڈن چہ منزلا انت و تنھا شپان لوگا و وتی ھاندائے گورا انت۔
بازپرس یا دادیار، چہ بازین زنگی و شاکیان شکایتانی شریں پٹ و پؤل و گئورسیا رند، وھدے کہ دلجم بوتنت آبیانی زنگ و شکایتانی راستی پکا بوت گڑا توانت ھکم بکنت کہ آبیئا شپا ھم دسگیر کنت و پہ بازپرسا برسیننت۔

؟ چوئین وھد و جاورے، بازپرس توانت بُھتامیا بے گوانک نامگا، بزنان (احضاریہ ھا) دسگریئے ھکما بدنت؟

بوت کنت کہ بُھتامی بے جاہ و مکان بییت۔ اے جاورا ھم باز پرس ائولا بایدانٹ زلورتنین پٹ و پؤلا پہ بُھتامیئے جاہ و جاگھا، و اوجاہ و کارجاھا، دیما ببارت۔ اگن چیزے دستا نکپتی، جارنامگا پہ یک کمکین وھدے نیسیست و آبیئا پہ شاکی و یانکہ ادلئے زابتانی دستا دنت تان ھر جاگہ دیستش دسگیری کنت و پہ بازپرسا سر کنت۔

◎ **نمونہ:** شکسے، پرستھئے ہلاپا زنگش جتگ و شکایت کرتگ کہ آییما مان یک شریکدارین شرکتے ریاستا، بازیں بے زرین (چک) بزبان "چک بے محل" کشتگ بے شرکتے مھر و نشانا. آ چہ شرکتا در بوتگ و نون اودا نہ انت. شاکئیے دستا ایوکین نشانی، ہما نشان انت کہ آییما چہ بانکئے نیمگا گپتگ. بازیں رندا کہ شاکئی پہ آ نشائے رندا شتگ گوشکشا آ چہ ادا شتگ.

مان یک چُشین جاورے، بازپرس توانت بُھتامیئے جارنامگا پہ یک پکائین مدتے شاکئیے دستا بدنت. ۱۲

بُھتامیئے ھک و ھکوک چہ گوانک نامگ بزبان احضاریہ ہا رند:

بُھتامیا چہ گوانک نامگا دیم پہ بازپرسیا رند چوئین ھک و ھکوک ھست؟

مان اے ناپکائین جرم و گناہانی تھا کہ بُھتامی گون کازی یا بازپرس و یا دادیار لوٹگ و یا دسگریئے ھکما گپت، پت و پوٹے سچھین چست و ایربایدانت بازپرسے دستا رندگری بنت. بازپرس ہم بایدانت سک جدجانبدار بزبان (بیطرف) بیبت.

الپ (بُھتامیئے پکاکنگ و آییئے دلیر

آچیزے کہ اے بارٹوا ادلئے ہرزابت بایدانت شر دلگوش بداریت اش انت کہ ہما دمانا بُھتامیئے پکائیئے نبتھا گون سچھین دلیران، پہ بُھتامیا برسینیت ۱۳.

آچہ چش انت کہ یکے چہ بُھتامیئے مسترین ھک و ھکوکان ترے ہما (بُھتامی کہ زابت یا ھکومتی سپاہیگان مان ہما جرمئے جاگھا گون وتی چمان دیستگ و دسگیر کرتگ) ہمیش انت کہ ہما دمانا بُھتامیئے پکائی و دلیرا نبتھا بکننت و آییما ہم شر پوھ و سرپدی بدینیت. پہ اے مانا کہ دسگیر بوتگین آ مردم چہ ہما اٹولا بزانت کہ گون چوئین دلیر و چوئین جرم و گناہے بُھتام جتگ بوتگ.

آچہ گندین کہ یکے چہ بُھتامیئے مسترین ھکان "بُھتامیئے سرکچ و سرپد کنگ و بُھتامیئے تھر و دلیرانی نبیسگ مان یک کاگدے سرا." تانکہ آ چہ وتی بُھتام و آییئے دلیرانی زانگا بتوانت پہ شری چہ وت پانکپانی بکنت.

© **نمونہ:** اگن شکسے روچ ۹/۰۶/۱۳۷۶ مان یک مردمے لوگا کُشگ بوتگ و بزانت کہ سلاہے کہ آ مردم کُشگ بوتگ ہما لوگ واہندئیگ انت و زابت سلاہئے واہندا دسگیر بکننت و سرکچ بدئینت کہ:

تتو پہ اے دو دلیرا اے کوٹھے بُہتامی ائے: (۱) جسَد تئی لوگا بوتگ
(۲) کوٹھے سامان و سلاہ کہ آ مردم کُشگ بوتگ ہم تئیگ انت.

نون اگن اے بُہتامی، مان اے گوستانکا، بزانتاریخا، سپرا بوتگ و دلیر بیاریت کہ پہ نمونہ گون لہتے چہ وتی دوستان بوتگ و هوٹلئے کبزی ہم گون انت و شاہدی ہم ہست کہ گواہی دئینت کہ آ روچا مان اے کوٹھے درگتا، بُہتامی اش مان اے شہرئے هوٹلا دیستگ.

وہدے کہ آ، چہ وتی بُہتام و دلیران پوہ بوت، گڑا توانت گون وتی دلیرانی پیش کنگا پکا بکنت کہ کوٹھے وهد و درگتا وتی منزل و آٹپاکئے جاگھا نبوتگ.
ادا کم چہ کم نون زانگ بیت کہ دگہ شکسے مان آ گوستانکا، کُشتگین مردئے ہمراہ بوتگ و بُہتامیئے لوگا کُشگ بوتگ. سلاہ ہم کہ یکجاہے ہما لوگا ایر بوتگ، هوٹیا زرتگ و پہ کوشا کارمرز کرتگ. اے دابا گون کانونی راہ و رھبندان، بے گناہئے سر، دارئے سرا نرٹوت و جاور پہ بے گناہین مردمانی پشتپانکیا تئیار بیت.

✽ **نکتہ:** مکسد چہ بُہتامئے پوہ بئیگا اے نہ انت کہ پہ نمونہ بہتامیا بگوشین کہ "تتو پہ پلان جرم و گناہا مئیار بارئے." نہ، ہر اش انت کہ آہیا پہ پکایی بگوشنت کہ چون چوئین کارے کرتگی و آہیئے اے کار، گون کانونئے کجامین بندا انت کہ جرم و گناہ زانگ بیت و آہیئے سزا چی انت.

(ب) وکیل گرئے ہک و ہکوک

بارین بہتامی توانت تان آ وهدا کہ وکیل دستا نکپتگی، جست و پرس
کنوکتے بزانت بازجوئے جُستان پستو مدننت؟

ہمادابا کہ کانونا اجازت دانگ، ہرشکسے سکی وھترہانی وهدا، بریر گون کانونی راہ و رھبندانی رندگیریا، چہ وت پانکپانی بکنت و ہترا چہ وت دور بپرئیت، مالی و ہکوک پڑاہم

اگن جزابی جیڑھ و داوایا دیم پہ دیم بیت، آیا اے ہک ہست کہ گون بھر زورگ چہ کانونی راہ و رہبندان، چہ وتی "مالی و ہکوکی" ہکان پانکپانی بکنت۔

چش انت کہ اگن اے بھرا ہم پہ یکیا اُرش برگ بیت ومالی (تہمتے جنگ بوتگ۔ ادا ہم گون کانونی راہ و رہبندان وتی ہکان گپت کنت۔ اے بارٹواہم ناسہوین بزانت (گنیر متخصص)، کانونی راہ و رہبندان و ریڑہ کاریان وت نزاننت۔ اشانی پانکپانیا ہم بایدانت یک شکسے کہ مالی و ہکوکی کانونانی زانتکار و سُوھنوآنت و مُلکی بزانت کشوری کانونا شربلدانت دستا بگرننت تان بتواننت یک شری پانکپانیے چہ بُہتامیا بکننت۔ "وکیل گرگے ہک، پہ "پشتپانکی انت" (حق دفاع)، اے ہک، پہ ہر یک شہروندا، یکے چہ اسیلترن و اتولی ترین ہکان انت۔ اے ہک، پہ گہترین تھرے، تھنا ادل و کوٹے وکیلانی دسترسانت۔ پمیشکا، مروچی، جھانے سچھین مدرین ملک و کشورانی ہکوکی سیستمے تھا، وکیلے دارگ پہ ہرشکسا، مان یک کیسیئے سچھین پٹ و پولانی دئورھا، ہر شہروندے یکے چہ اسلی ترین ہکان انت۔

مئے ایرانیانی ہکومتے "جزابی دادرسی کانونا، بزانت (آیین دادرسی کیفیری) ہم چشین ہکے، پہ دوین داوایی مردمان، بزانت (شاکی و متشاکیان) ہست۔ اے دابین کیسا، سچھین آشکس و ساہب منسب، کہ گون کیسا پنیوست انت، زمھنوارانت کہ چہ پٹ و پولا پیسر، بُہتامیا پہ شری سرپد بکننت کہ آتوانت پہ وت یک وکیلے چہ ادل و کوٹا، گون وت ہمراہ داشتگ بیت۔ بازپرس زمہ انت کہ اے ہکا مان گوانک نامگ بزانت احضارہئے کاگدا بنیسیت۔ ادل و کوٹے ہرکازی یا ہر درجت و مکامیا کہ بیت اگن اے ہکا پہ بُہتامیا شرکچ مدنت و پوہ مکننت یانکہ چہ یک وکیلے بوتن مان اے کیسا پابندی بکنت آہتامی توانت گون وتی وکیلے کما آیانی زنگا بجننت و شکایتا بکنت۔

مان (شہروندی ہکوکے نگہداری کانونا) بزانت (حفظ حقوق شہروندی)، آتکگ کہ اگن یک بُہتامی شکسے وکیلے بلوٹیت، دادراییے زمہ انت کہ پہ آیا وکیلے دست و پاد بکنت۔ مان آ مزین سنگینین جرم و گناہانے کہ انسانے زندمان چہ آیا گرگ بیت، بزانت پاهٹو و ایدامے ہکما دینت و یانکہ تا ابد جیل گپت و وت ملوٹیت وکیلے پیش بکنت و پجارینت گڑا بازپرس پہ آیا یک گپتگین وکیلے بزانت (تسخیری وکیلے) گپت۔ بل ترے مان اے جرم و گناہان، انچش ہم ترے سیاسی و امنیتی، بُہتامیا مان پٹ و پولانی وھد و مدتا، توانت چہ ہما وکیلان کہ ادل و کوٹے رییسے نیمگا بزانت (رییس قوہی قضایی) متنگ انت، پہ وت بگییت۔ ادلے پہ زورین وکیلے گرگ پہ بُہتامیا، مان پٹ و پولانی روچان، آیینے ہکے غنگ حساب بیت۔

ت) پاتراپ و جئورپنگ و گرنچینگئے منہ کنگ بُھتامیئے ھلایا

اے بارثوا دو جُست دیمہ کئیت:

۱. بارپن کازی، یا آ کسے کہ گون کازیئے ھکما پٹ و پؤل کنت آیا اے ھک ھست کہ
چہ وتی دلا ھردابا کہ دلّی لؤٹیت چہ بُھتامیا جُست بکنت؟

۲. بارپن کازی، یا آ کسے کہ گون کازیئے ھکما پٹ و پؤل کنت آیا اے ھک ھست وتی
جُستانی پَسٹوا ھر دابا کہ آ لؤٹیت چہ بُھتامیا بگپیت؟

پہ اے دوپن جُستانی پَسٹوا بیدانَت بگوشین آ چیزانے کہ ادلئے ھر زَمُوار پٹ و پؤلئے
درگتا بیدانَت شردلگوش بدارنت اش انت کہ:

بُھتامی، پہ کمال آزاتی و وت اھتیاری، جُستانی پَسٹوا بدنت و ادل و دادسرایا دیم پہ راستی
و ھکیکتا رھشون بیت اش انت:

◆ کازی یا ادلئے ھرماکام و ساھب منسا، مان پٹ و پؤلئے درگتا پہ ھج داب و پہ ھج راھا،
اے ھک نیست تانکہ گون وتی ھر دابین زانت و دیدانکا کہ وت زلوری زانت ھر دابین جُست
و پرس بکنت. ھما جُست و پرسان چہ بُھتامیا بکننت کہ گون آیئے بُھتامیا پئیوست بنت.
مکسد چہ آ جُستانے کہ ڈن چہ بُھتامیا انت ھما جُست انت کہ آیانی پَسٹو، ھج کُمکے پہ
بُھتامیئے پکا کنگ و پدر کنگا نکنت. اے بارثوا ھج کُمکے نکنت.

◎ **نمونہ:** اگن مان یک کیسے کہ دُزیئے بارثوا انت، چہ بُھتامیا "شراب ورگئے" پٹ
و پؤل وجست و پرس کنگ بیت!؟

◆ کازی یا پٹ و پؤلئے زَمُوارا، اے ھک نیست کہ چہ بُھتامیئے گوستگین سرگوست یانکہ
بُھتامیئے شکسی چاگردا کہ ھج پئیوستے گون بُھتامیا نیستش جُست و پرس بکنت. پہ نمونہ
جست بکنت کہ بارپن تئو پیشگین سالا چہ مُلکا ڈن شنگ و سپرت کرتگ؟ یانکہ تئو پیشا
لندری و بے ناموسی کار کرتگ؟ اے پئیمین جست و پرس بیپایدگ و بے سمرین جست و پرس
انت کہ آیانی پَسٹو، کازیا پہ ھج راستی و ھکیکتے سر نکنت.

◆ کازی یا پٹ و پؤلئے زَمُوارا، اے ھک نیست کہ چہ بُھتامیا پہ وڑے پٹ و پؤل بکنت کہ
بُھتامی وتی پَسٹوا پہ ھمایی تبا بدنت بران گون (کازیئے تلقینا ھر بکنت).

◆ کازی یا پٹ و پؤلئے زَمُوارا، اے ھک نیست کہ بُھتامیا گون مندر و پریب، پہ پَسٹو دئیگا
و ادار بکنت.

◎ **پہ نمونہ:** بگوشت: کہ اگن منی "اے جُستا پَسُو بدیئے و بُہتامما مَنئے، تئی جُرم کمتر و سُبکتر بیت"؛ اگن جُرما مَنئے تئی کیسا بندان و ھلاس کنان و تتو آزات بئے! یا بگوشت: اگن ٹیوی و دوربینئے دیمما زاهر بئے و سَجھین اے جُرمان کہ تئی کیسا انت مَنئے و اکرار کئے آزات بئے! باز رندا انچش بوتگ کہ بازیئ بُہتامی گون ھمے کئول و وادھان، زابتانی ھکم و ھبر زرتگ و ٹیویئے دیمما آ جُرم مننگ انت و سنگین ترین جُرمانی آماج بوتگ انت.

برے برے بوتگ کہ بیگناھے بس گون ھمے اکراران، پاهئو و پانسی دئیگ بوتگ.

✱ **نکتہ:** بایدانت ھزاریین کہ بُہتامیانی منگ واکرار، ھما وھد و درگتا پہ کازی و زابتان زلورت بنت کہ دگہ ھچ دلیر و سَندے، بُہتامیئے کیسا پہ پکا کنگا مییت و بلوئنت چہ اکرارئے راھا آییما میار بار بکننت.

◆ کازی یا پٹ و پوئئے زمھوارا، اے ھک نیست کہ چہ بُہتامیئے اندیشگ و پگری باورا (اکیڈھا) جست و پُرس بکننت. اے دابین جست و پُرس کانونی منہ انت.

◎ **نمونہ:** کازی چہ بُہتامیا جست بکننت کہ تئی دیدانک و نگاہ پلان ھکومتی منسبدارئے بارئوا چی انت؟

یانکہ جست بکننت، جمھئے نمازارئوئے و شریکداربئے؟ کجامین دین و مہزبا ائے؟ ھمے دابین جُستانے کہ اکیدتی جست و پُرس انت. (تفتیش عقاید انت). بزان کانونی منہ انت.

کازی یا پٹ و پوئئے زمھوارا، اے ھک ھست کہ چہ ھر راہ و ھبرے کہ
وت زلورت زانت پہ راستی و ھکیکتا برسیت؟

زلورت انت گوشگ بییت کہ ھر پٹیمین زوربری، پاتراپ و جئورینگ و گرنچینگ پہ پَسُو دئیگا سک منہ انت. کازی یا ھر آ کسے کہ گون کازیئے پرمانا پٹ و پوئئے زمھواربوتگ، اے ھک نیست کہ چہ ھر راھے کہ آییئے دل لوئیت، وتی جُستانی پَسُو چہ بُہتامیا بگیبت.

چہ ھکوک زانتانی کنولا: "گئیر کانونی دلیر و سبوتئے دست آرگ منہ انت."

پاتراپ بزان (تھدید) زوربری، پریب، مندرئے کارمرز کنگ پہ پَسُوئے دئیگا، یان جُستانے کہ

کازی، بُھتامیا سوکلو کنت کہ پہ ہمایئے تبا ہر بکنت بزانت گون تلقین "ہرکشی بکنت یان ہبرانے دیما باریت کہ پایدگمند نہ انت وھچ پیوستے گون کیسا نیستش و اے دابین جست، بریبر گون کانونا منہ انت. آچہ ہردابین" پٹ و پوئے کہ کانوئے ہلاپا کارمرزکنگ بنت، منہ انت و کازی نبایدانت آیانی سرا اہتبار بکنت. "اگن ہکمے بے اے کانونی رھبندان، دردئیگ بییت. نوک گندیں باریگئے وھدا بزانت (درتجدید نظر) گون ادلئے مسترین منسب دارانی چارگا، پرؤشگ بنت.^{۱۵}

ث) چپ بیگئے ہک و ہکوک

بارین بُھتامیا، اے ہک ہست کہ جست و پُرسی وھد و درگتا، آیانی جُستانی پَسٹوا مدنت؟ پہ دگہ بیانے، بارین بوت کنت کہ بُھتامی چہ جُستانی پَسٹوا گردن تاب بدننت؟

پہ اے مانا کہ بُھتامیئے ہک انت کہ جُستانی پَسٹوا مدنت و چپ بییت. کازی یا ہر زھوارا اے ہک نیست کہ چہ بُھتامیا گون زور پَسٹو بلوٹیت. آ توات بُھتامیئے چپ بیگا مندئے کاگد یانکہ کیسا بنیسیت و پہ ہکیکتئے پکا کنگ و دلیرئے درگیجگ و ودی کنگا پٹ و پوئے بکنت.^{۱۶}

ج) دسگیر بوتگینئے ہرمت و کرامت

بارین زابت، بزانت (بازجو) توات بُھتامیا زور پر بدننت؟

نہ! جست و پُرسئے درگتا، ہرپیمن جئورینگ و گرچینگ منہ انت. بُھتامیئے ہلگ تھناییا مان کوئے، گون اے دابین زور و تیلانکان:
جُست و پُرس گون چم بند و پابند، یانکہ شپا تان دیڑین وھدے جُست و پُرس کہ بُھتامیا چہ وابا پریٹیت. بے ہرمتین ہر و دہ زا، اے سچھین مان جُست و پُرس بزانت بازجویی درگتا جئورینگ و گرچینگ بزانت (شکنجہ) ہساب بنت و گئیر کانونی انت.
دلگوش گوردئیگ پہ سچھین بُھتامیانی "انسانی ہرمت و کرامتا"، مان پٹ و پوئے درگتا، یکے چہ زابتانی اسبلترین زھواریان انت.

اچہ بزّان، آپٹ و پوّل کنوکیں زابت، کہ بُہتامیانی پٹ و پوّل کنوک اَنت، اے ہکّش نیست کہ بُہتامیان مان انچین جاورے بپریننت کہ آیانی انسانی ہرمت و کرامت اُنکسے بلگیت۔ آ زمہوارانت گون بُہتامیا انچش رپتار بکننت کہ آیانی انسانی کرامت برجاہ دارگ بیت۔ چپاکہ گوشگ بوت، بُہتامی ہما شکس انت کہ آبیئے جرم و گناہ انگت، پکا کنگ نبوتگ و بوت کنت کہ چہ پٹ و پولا رند، آزاتیئے ہکما بگیت و پھک بیت۔ تازہ، اگن گھنکار ہم زانگ بیت، زابت نبایدانت گون آیا گئیر انسانی رپتار بکننت۔ انچش ہم تا آ وھدا کہ بُہتامیئے جرم و گناہ پکا نبوتگ و نزانتگش کہ آ گھکارانت یا نہ، ادل و کوٹے ہیچ منسدرا اے ہک نیست کہ آبیئے بُہتامیا درانگاز کنت و بُہتامیئے آبرو و اڑتا لکہ دار بکننت۔

پٹ و پوّل کنوکیے کاگدا چوئین پکائین چیز نبشته بیت؟

پٹ و پولا نی تھا، گوستانک بزّان (تاریخ)، پٹ و پوّلے وھد و زمانے دراجی و مدت، مان آ مندے کاگدا مان ببت و بُہتامیئے دستھت یانکہ انگشت و موراںگ مان بیت۔ بُہتامی چہ دستھتا پیسر، ہر کاگدا پہ شری گون دلگوشی بوانیت، اگن دیستی کہ چیزے ہراب نبشته بوتگ، چہ آیان بلوئیت کہ شرکنگ بیت و چہ شرکنگا رند، دستھت بکننت۔

◎ **نمونہ:** بوت کنت کہ جُست و پُرس بزّان بازجویی، شپے ساھت ہشتا بُنگیچ کرتگ و شپے دوازڈھا ہلاس بوتگ۔ بلہ کاگدے سرا نون سبھتے ساھت ۱۰ و ہلاسی ہم، بیگاہتے ساھت ۱۲ آرگ بوتگ۔

بُہتامیا ہک انت کہ آ کاگدا دستھت مکنت تانکہ آ "وھد و زمان و ساھت" پکا کنگ ببت۔ برے برے بوت کنت کہ بُہتامیا گون پاتراپ و ازاب دئیگ، ہج بکننت کہ آ کاگدا ہما دبا کہ ہست دستھت بکننت، بُہتامی وت "آ وھد و ساھتانی دراجی" بُنگیچ و ہلاسی پکا بنیسیست و دستھت بکننت۔ اگن نہ، گڑا بزّان مان مھکمھا، پکا کرت نکنتکہ زابتان، چہ آیا "گئیرکانونی" دستھت گپتگ۔

جُست و پُرس، بزّان (بازجویی) مان انچین جاور و ہالتے بیت کہ بُہتامی پہ سرجمی، وتا مان آسودگی و آرامشے تھا بگندیت۔ تتنا وھد و زمانے کہ بُہتامی، پہ کیسے پورہ کنگا، زابتانی نرَبندانت ہم، زابتانی زَمہ انت کہ:

نرَبند کنگے سئوب، سرگوست بزّان تاریخے بُنگیچی ساھت، جُست و پرسے مدتے

دراجي، دوڀن جست و پُرساني درنياما، ٻُھتاميئَ آرامشئَ و آسودگيئَ ساهت ومدت، انچس هم ٻُھتاميئَ آساهتئَ گوستانڪ و تاريخا كه ديم په كازيا رئاوگي كنت بنبيست و ٻُھتامي هم كاگدا دست هت بكت. ۱۷

ح) ٻُھتاميئَ ھبر و تليپونئَ گوش دارگئَ منھي

بارين جست و پُرس كنوڪان بزبان (بازجويان)، اے هڪ هست كه ٻُھتاميئَ ھبر و تليپوناني گوش كشيا بكننت؟

چه ٻُھتامياني اے دگه هڪ و هڪوڪان يڪے، آياني ھبر و تليپوني گوش وگوئي و نيشتانڪاني نگهداشت و آياني شكسي زانگئَ هڪ، چه دگراني دست وچمديدا انت. په اے مانا كه كسا اے هڪ نيست كه آياني تليپونا كنترول بكننت و گوش بداريت. مگن انچين وهدهے كه ملكئَ اندروني و دُئي ايمني وامنيتي زلر و زيانا بيت.

يا په انچين مزئين جُرم و گناهانے كه آياني كانوني جزا، زندمانئَ گرگ و زندان ابد بيت. مان يڪ چشين هالته بايد انت ھبر و گوش و گوڀاني كنترول كنگئَ شمار كه چنت رندا بوتگ انت نيسگ بينت و آ ولايت بزبان استانئَ ادل و كوٺ هم اے چيزئَ منوڪ بيت ۱۸.

✽ نڪته: كازي يان هر دگه منسبداريا، په دلير و گواهئَ دست آورتنا، اے هڪ نيست كه هڪم بكننت تان آياني شكسي ھبر و تليپون، گوش دارگ بينت. اگن په برے، چش بكننت و چه اے راها و گوڻ گوشدارگ چه آيئَ ھبران، آيئَ هلاپا دلير اڏ بكننت، اے كار، كانونئَ هلاپا بوتگ انت، چيا كه گئير كانوني دستا كپتگ انت، بے اهتبارانت و آيان كه چش كرتگ، هلاپ كار زانگ بنت.

خ) بستگ و پنهامين لوگ و جاگهاني پٽ و پاس، چُئيئَ جاھ و جاگه

لوگ و منزل، بستگ و پنهامين جاگهاني پٽ و پاس، چُئيئَ جاگه هم، چه پٽ و پاسي پڙا زانگ بنت كه بازپرساني كار و زمه ها انت. بله په اے كارئَ ديما برگا، بازين شرت و شروتے هست كه كارئَ انجام و پوره كنگا په آيان، سڪ گران كنت. مكسد چه لوگ و منزلئَ پٽ و پاسا، اش انت كه ٻُھتاميا دسگيريانكه جُرمئَ ساز و سامانئَ هر چيز چه آيئَ لوگا ودي

کنتت. وهدے کہ اے ہر دوین چیز دستا کپنتت، دگہ نایدانت آ لوگا گیشتر پت و پاس کنتت. انچش ہم بایدانت زانگ ببیت، بازپرس وهدے اے پت و پاسے ہکما پہ بُہتامیئے مال و سامانانی زیت کنگا نبیسیت کہ شک و گمانی پہ جرمتے دلیر و گواہی رسگا، سک بازانت.

مکسد چہ پرزورین شک و گمانا اش انت کہ:

بل ترے بازپرس، سدانی سد یکین و دجم ببیت، بلہ چہ اے چاگردئے سجھین گور و کر و گواہیان، چش زانت کہ

بُہتامی یانکہ جرمانی دلیر و گواہی، ہما جاگھا انت کہ بایدانت پت و پاس کنگ ببیت. چہ دگہ نیمگے، بوت کنت کہ بُہتامیئے لوگ و جاگھے پت و پاس، سئوب بیت کہ بُہتامی یانکہ پہ آییئے کھول و آدگہ مردمانے کہ گون آییآ زند گوازینت آیانی شکسی بستارا بزانت (حریم خصوصیا) نکسے برسینت.

مان یک چشین جاورے ہم پکا انت کہ بازپرس پہ شرتے توانت آ لوگ و جاگھے پت و پاسے پرمانا دربدنت کہ بُہتامیئے دسگیری یانکہ جرمتے دلیر و گواہیئے ساز و سامانانی ودی کنگئے کدر و ارزشت، چہ بُہتامی و آییئے لوگئے مردمانی بستارا گیشتر ببیت. چیاکہ چاگردئے انتزعات و سجھین مردمانی ہک و ہکوک و آیانی نگہداشت و سجھینانی بستار، چہ یک مردمے ارزش و بستارا گیشتر انت و چاگردا پہ یکے ندر نکنتت، بزانت (جامعہ اولاتراست). پمیشکا بازپرس بایدانت چہ اے پت و پاسے پرمانے در دئیگا پیسر، پہ سجھین چاگردئے اے گور و کرانت شر بچاریت و گون دلگوشی و اندیش، مان وتی منندئے کاکدئے تھا بزانت (صورتجلسہا) اے ہکمئے زلورت و وتی پرزورین گمان و یکینئے سرا کہ بُہتامی و جرمتے دلیر و شادانی ساز و سامان ہموڈا هست انت، منزلئے پت و پولئے ہکما بنیسیت.

🔍 پت و پاسے ہکم دئیگئے شرت و شروت

بارین زابت تواننت گون یک ہمکراہین پرمانے، بزانت (عمومی پرمانے)

مردمانی زندمانے جاہ و جاگھا پت و پاس بکننت؟

ادل و کوئئے ہچ منسبداریا، اے ہک نیست کہ یک ہمکراہین بزانت (عمومی) ہکمے پہ مردمانی منزل یانکہ مہر بستگین جاہ و جاگھانی پت و پاس کنگا بزیت و یانکہ بلوئیت

یک چشین پرمانے بدنٹ.

یک جاگھیئے پَٹ و پاس کنگا بایدانٹ یک سئوب و وجھے بزانت "موضوے" بییت.
بازپرس بایدانٹ وتی وھکم و پرمانئے تھا، بُھتامیئے سَجھین نشانیان روشن و پکا بنیسیت.
انچس ہم وھد و زمان، و پَٹ و پاسئے ہرجنت باریگا کہ زابت آ جاگھا رئونٹ، ہرمال و آیانے
جاگھ و نشانیان، پکایا بنیسیت و روشن بکنت.

❓ **بارین زابت تواننت پہ پَٹ و پاسا، وت سئور بُرنٹ کہ کجام وھد و زمانا
مردمانی لوگ و جاگھان مان بنت؟**

نہ، پَٹ و پاس بایدانٹ روچئے دراجیا بییت. مگن یک ہاسین زلورتے بییت کہ اے کار شپا
بییت. اگن چشین یک زلورتے تپاک بکپیت، بازپرس بایدانٹ، وتی کنگی کارئے زلورتے دلیران
گزارش و کیسئے تھا بنیست.
چہ روچئے دراجیا مکسد، روچئے ٹک کنگ تان روئند بزانت مگر باینت. زابتان اے ہک
نیست کہ چہ روٹکا پیسر و چہ مگر با رند، آ لوگ و جاگھان پہ پَٹ و پاس کنگا برئونٹ.

🎯 **نمونہ:** ہسن، دُزیئے بُھتامی دسگریبیت، بازپرسیئے پَٹ و پوئے درگتا، غنیت کہ
دُزیئے آ مال و سامان، آییئے گورا آنت.

بلہ لہتے مردم کہ پہ شاھدی بازپرسیا شتگ آنت، چہ یک انبارے ہبر کنت کہ
ہسنا آ دُزی مال، ہموڈا ایر کرتگ آنت. بازپرس گون سَجھین اے گواھی و دلیران
و چار و بیچارا رند، یکین کنت کہ آ انبار پَٹ و پاس کنگ بییت. بلہ چہ پَٹ و پاسا
رند زانگ بیت کہ اے انبار، سلمان نامیگ آنت. بازپرس آ انبارئے پَٹ و پاسئے
پرمانا دنت گوشیت کہ پَٹ و پاس باید روچا، پہ یک رندے و گون لوگ واھندئے
اجازت و ہمراہیا بییت.

اے کارئے پہ سررسینگئے درگتا ہچکسا اوڈئے رنو و آیا مئیلنت. بازپرس، آشاکیانے
دُزی مالانی سَجھین ناماھم وتی پرمان نامگا بنیسیت. زابت رئونٹ و وتا گون سلمانا
پچاریننت، وتی زابتیئے کارتا پیش کنت و پہ ہرمتے گوشنت کہ پہ پَٹ پاسا اے
جاھا آتکگ آنت. سلمان دروازگا پہ زابتان پچ کنت و آیانا مان بیگیئے اجازتا دنت.

آ جاہا، گیش چہ آ دُزکی مالان، ہسنئے لہتے شکسی سازو سامان و سَند ہم ہست اَنت۔ بلہ بزبان، زابت بریبر گون ہما زَمہئے کہ آیان بوتگ، ہسنئے شکسی چیزان دست نجننت۔ آ، اے مان جاگہا چہ وتی اے پَٹ و پاسا رند، تنہا ہما دُزکی زانتگین مالان زَبت کنت و مندئے کاگدا بزبان (صورت جلسہا) مان دو کاپیا نیبست و سلمائے دست ہتا گرت و یک کاپیے ہم سلمانا دئینت۔

گون زابتانی رسگا مان آ جاگہا، چہ شاکیان لہتے، ہمؤدا بنت و آ ہم لوئنت کہ گون بنت بلہ، سلمان آیانی دیما داریت و اجازت نذنت۔ چیا کہ شاکئی نتواننت بے لوگئے واہندئے اجازتا آ جاگہا مان بنت^{۱۹}۔

◎ **دگہ نمونہ:** شہلا، پہ امنیتئے ہلاپ ورزیئے بُہتاما دسگیر بوتگ۔ ہمے درگتا کہ آ گپتگ و بندیک اَنت۔ زابت آییئے لوگا پُترت و رندا مان گزارشے کہ وت نبشتگش ایلان کنت کہ چنڈو و تریاکتے لہتے کیسگ بزبان (مواد مخدر) دیستگش۔

گون اے گزارشا، نون یک دگہ کیسے شہلانے ہلاپا اڈ بیت۔ اے رندا آ پہ چنڈو بھا کنگئے بُہتاما، میار بار و بُہتامیئے بیت۔ مان اے کیسا، زابت و بازپرسے کار، نہ تنہا کانوئے ہلاپا اَنت، شہلا توانت آیانی زنگا بخت و شکایت بکت۔ بایدانٹ بے ہج مہتلی، آییئے رندگیری نکنگئے ہکما پہ چنڈو بھا کنگا، بزبان (قرارمنع تعقیب) در دئینت۔ چیا کہ شہلا پہ امنیتئے ہلاپ ورزیئے بُہتاما بندی کنگ بوتگ و دگہ کسے ہم آییئے لوگا نبوتگ، ہج دلیر و زلورتے گندگ نبیت کہ آییئے لوگا پَٹ و پاس کنت۔ درہکیکت، زابتان پہ آییئے لوگئے پَٹ و پاسا اشتاپی کارکرتگ، آہم بے بُہتامیئے جندئے ہمراہی و جاگاہئے واہندئے نیبگا، بزبان بے (متصرف محل)۔ زابت مان یک انچین جاورے پہ پَٹ و پاسا شتگ اَنت کہ آیانی دلیرتہنا تریاک و چنڈوئے ودی کنگ آہم پہ آیانی وتی ادیایا بوتگ۔

زابتان، تنہا دلیرے کہ چہ وتی پَٹ و پاسا کنگ آیانی ادیا اَنت کہ آہم پکاکنگ لوئیت، بزبان بایدانٹ ثابت بکننت۔

(د) گڏي پانڪپاني

گڏي پانڪپانيءَ مانا چي انت؟

بعد ڇهه بُهتامِيئَ (متهمئَ) سڄهين هَڪَ و هڪوڪاني ڪارمرزي و گڏي پَٽَ و پُولان و رند، بُهتامِيئَ يڪ دگه اسليترين هَڪَ و هڪوڪي، پَٽَ و پوئڙي رندگيري وڪارپرداچي ڪوٺ و مهڪمهئَ رُوچان انت. په بُهتاميا بزانه شرترين هَڪَ، آبيئَ "گڏي پانڪپاني انت" بزانه (آخري دفاع) چيا ته ڇهه آبيئَ گڏي پانڪپانيا رند، دگه هچ پئيمين اديايئَ مان آ بُهتاميا ته ڇهه آبيئَ گڏي پانڪپانيا گرگ بوتگ، مَنگ نبيت و چُش بگوشين ته مان پَٽَ و پُولاني منند وڪارپرداچيان (رسيدگي)، بُهتاميا، گڏي شڪس انت ته ڇهه وتي پانڪپانيا گپ وهبر و بيانته ڪنت و ڇهه آبيا رند، ادل و ڪوٺ، پَٽَ و پوئڙي هلاسيا جار جنت و "بُهتامِيئَ بُهتامِيئَ رندگيري نڪنگ، آبيئَ بيگناهِيئَ بارئوا گوشت ته آبيئَ پئيرد جنگ، رندگيري، و گنهڪاري، منه ببيت و اڌل و ڪوٺ دادرسِيئَ آڪبت و آسرا جار جنت و هُڪم و پرمانا په بُهتامِيئَ رندگيري نڪنگ و آزاتي، يانڪه مئياربارِيئَ هُڪما دنت.

په آسانين پهم و زبانه بگوشن، وهده ته پَٽَ و پوٺم هلاس بوتگ وشڪايت ڪنوڪئ سڄيئن دلير گنورسي ڪنگ بوتگ انت و بُهتامِيئَ پانڪپاني ڇهه وت اشڪنگ بوتگ، گڙا مان ڪوٺا، گڏي هبرا بهتامِي ڪنت. په اءِ مانا ته ڪازي پدا بُهتاميا بگوشيت ته تئبي بُهتام اش انت:

◎ **په نمونه:** تنو په مردم پريبي و ڪلاهرداريا، بُهتام جنگ بوتگئ و تئبي بُهتامِيئَ دلير اش انت په نمونه:

(رؤتاکا، تنو آگهي چاپ ڪرتگ و گوشتگ ترا شرڪته هست ته مردمان ڇهه ملڪا ڏنا بارت و شڪايت ڪنوڪا گوشتگ تنو ڇهه آبيا زر گيتگ.)

نون تئبي پانڪپاني ڇهه وت مان اءِ ادياياني تها چي انت؟

اشيا گوشتن گڏي پانڪپاني ڇهه وت، پيسر ڇهه اش ته ادل و ڪوٺ وتي شئورا برت، ڇهه بُهتاميا بلوٺيت ته په گڏي بارئوا ڇهه وت پاڪپاني بڪنت. ڇهه ادا رند، ادل و ڪوٺ، پَٽَ و پوٺا بند ڪنت و ڪارپرداچيئَ هلاسيا بند ڪنت و راى و هُڪم دنت.

ذ) بنديگ بوتگين بُهتامِيئے هَڪ و هُڪوڪ

بُهتامِيئے هَڪ و هُڪوڪ که دسگير بوتگ و جِيلا برگ بيت چي آنت؟

برڙير گوڻ کانونا، دسگير بوتگين بُهتامِي دو گروپ آنت. مڪسد چه دسگير بوتگين بُهتاميا همائنت که

بل ترے مالي زمانت و يانکه شڪسي زامن بزانت (قرار کفالت) نبيسگ بوتگ. بله انگت نوانتگی مالي زمانتا پوره بکنت و بدنت، يانکه زامن و کيپلا بيجارنيت و پيش بکنت. پميشکا تان آياني برجاه دارگ و پوره کنگا، بايدانت بنديگ بيت. مان کُمکين جرمان بزانت، (عادي جرمان) چُش که کلاهبرداری يانکه دُزِي، بنديگين بُهتامِياني جاورو و زیت اش آنت:

۱. بُهتامِي په هدارکے بزانت (موقت) کُمکين وهديا دارگ بنت. جيئلے زابت، بايدانت گوڻ ادل و کوڙتے منسبداراني نبشتگ بوتگين کاگد و پرمانا آيان دستا گرت و به سمبال آنت. آ هچ پئما نوانت کسيآ به ادلے منسبداراني نبشتگين کاگد و پرمانا، مان بنديهانها په دست گرت.

اگن پرمان دئيوک، ادلے مسترين ريبس هم بيت، آبيئے هَڪ و پرمان، په جيئلے زابتان، کارمرز کنگي نه آنت.

۲. اگن بنديگ بوتگين بُهتامِي، متوانت وتي کرارا بزانت (تامين قرارا) پوره بکنت، گُڙا تنها يکماه مان هدارکين بنديجاها دارگ بيت. اگن چه ماهيا رند، پدا هم متوانت، گُڙا بازپرس، يان آبيئے رچان کمتَر کنت بزانت (تخفيف دنت) يانکه آبيآ په آم جِيلا، بزانت "زندان عمومي) رثوانگ کنت.

البت، بازپرس توانت په يک ماهے دگه هم بدارنتي. بله اے هُکم بايدانت گوڻ جيئلے زابتاني شئورايئے منگا هم بيت.

۳. مان اے مدتا که بُهتامِي اے هدارکين زندان آنت آبيئے هَڪ: آبيآ کتاب و روتاک و ماهتاک بزانت (نشریات) بها گرگے هَڪ هست. انچُش هم اے هَڪ هست که وتي شڪسي موبایل و لپتاپا بزانت (رايانه) داشتگ بيت. بُهتاميا مان اے سَجھين وهدا که بنديگ آنت اے هَڪ هست که گوڻ وتي وکيل، کهوڻ، دؤست و سياد و پچاروکان دیدار بکنت.

مگن بازپرس سَک مہرو پکاھکم بکنت کہ بُہتامیا وکیل و کٹوم و ہیشانی دیدارئے ہک
تیسٹ و بُہتامیا چہ اے دیدارا مَنہ بکنت. ۲۰
چہ بُہتامیان یک رُبعے ہست کہ چہ ہما اٹولا گون ہدارکین بندیک کنگئے
کرارا بزبان "قرار بازداشت موقت" بندیبانہا رئون کنگ بنت.

بارین زلورت انت کہ بندیک کنگئے کرار (پہ نمونہ زامن و مالی زمان)

بُہتامیا دئیگ بییت؟

بلہ، سَجھین ایمنی کرار، بزبان (قرار تامين) اگن زامن بییت یانکہ مالی زمان،
پہ ہدارکین زندانی بیگا، بایدانت بُہتامیا ایلان دئیگ بییت وچہ ہما اٹولا، اییا
اے مَوا بدینت تانکہ گون وتی کھول و ہیشان پیوست بگیت تانکہ چہ آیان
بلوٹیت بازپرسئے لوٹکینان مان دادسرایا برسینت.

پہ نمونہ، اگن کرارانت بُہتامی گسیا کہ آییئے زامن بییت پچارینیت، کھول سَک
زوت اے واہگا پہ اییا پورہ بکنت. یا اگن کرارانت کہ بُہتامی گون مالی زمانتا آزات
بییت، آییئے کھول و کٹوم و ہیش سہیگ کنگ بنت تانکہ پہ بُہتامیئے آزاتیا، مالی
زمانتے تیاریا بگرت.

اگن پہ یک بُہتامیے کہ پہ اییا زامن و کیلیئے کرار دئیگ بوتگ، بلہ نتوانتگی
وتی کھولا سہیگ بکنت و پیوستیے بگیت، گرا ہما اٹولا کہ بازپرسئے کرا رنوت
اے چیزا ہمؤدا بازپرسیئے منندا بزبان (صورت جلسہا) بنیسیت و اے پیش آتکگین
وزیتے ہلاپ ورزیا بکنت تانکہ رندا بتوانت ہتاکارین بازپرس و ہتاکارین زابتانی
شکایتا بکنت.

بندیک کنگئے کرارئے بارنوا ہم، بایدانت اے کرارنبتگ بییت و پہ بُہتامیا ایلان
بکننت کہ تان دہ رچا وتی مُنگا، بزبان (اعتراض)، پہ اے ہدارکین بندیک بیگئے
کرارا ایلان بکنت.

اے مُنگئے زلورت و پایدگ کرارئے بارنوا پہ بُہتامیا اش انت کہ بازپرس کیسا پہ
بُہتامی و آییئے وکیلا دنت تانکہ آچہ کیسئے ہر چیزا بزبان (محتویا) و بازپرسئے
دلیران، سہیگ بینت و بزانت تانکہ بتوانت گون گواہی و سَند بزبان (مستدل)

کانونی رھبندان، اے بندیگ بیگنے کرارا بزبان (قرار بازداشتا) ممئیت و آییئے نمُگا جار بجت، بزبان اعتراض بکت.

بارین بازپرس یا کاری توانت ہکم بکننت کہ بُھتامی تھایی و ؟ ایوکا بزبان انفرادی بند کنگ بیت؟

مان یک چُشین کیسے کہ چہ یک مردمیا گیشتر، مان یک گناہ و جُرمے ہوریگا شریک بنت، پہ اے سئوبا کہ آبُھتامی گون یکادگرا دروگین شئور و پندل مبرت و گواہی و شاہدی دلیر و نشانسانی پد و ردا زئوال مکننت، بازپرس توانت ہکم بکت کہ ہریک چہ آیانا جتا جتا بند کننت. بلہ بزبان اے ہکمئے مانا چُش نہ انت کہ بُھتامیان ایوکیا مان تنکین کوئیے بزبان یک تنک و تھارین جاگھیا بزبان (سَلولا) پیرینت. چٹاکہ برپیر گون نوکین دنیاے کانوان، بُھتامیئے ایوک نادینگ مان یک تنک و تھارین کوئیے بزبان (سَلول انفرادی) ہچبر کانونئے تھا پیشچار کنگ نبوتگ و نیاتکگ و اے کار، گئیرانسانی جنورینگ و گرنجینگے بزبان (شکنجہ) ہساب آرگ بیت و بُھتامی رُم و زورانی آماچ بوتگ.

مکسد چہ اے کانونا اش انت کہ بُھتامی یکجاہ بوت کننت، بلہ گون یکدگرا سَک نزیک مبنت.

بارین، امنیتی بندیہانہ و زندان، امنیتی ادارہانی چمانی چیرا انت ؟ یانکہ زندانانی تنزیمئے چپردستیا؟

بُھتامیانے کہ پہ امنیتی، سیاسی و پئوجی یا نزامی جُرم ومئیاریا دسگیر بنت، مان امنیتی جاگھان دارگ بنت. بلہ اے جاہ و جاگہ، مان دلگاہی بزبان مرکزی شہرانی " زندانان انت" و ہمے زندانانی ریاستے چپردستیا کار کننت. پمیشکا آیانی دارگ و سَمبالگ بزبان "مدیریت"، برپیر گون یک استاندردین راہ و رھبندان ببنت. آیانی ہزمتگزاری دئول و داب، مان اے بندیہانہان، باید گون "زندانانی تنزیمئے کانون و رھبندان کہ گون ایمنی و شہم و رھداریا انت" بزبان (تامینی و تربیتی) کانونابنت. اے بندیہانہانی سَجھین مدیر و کردار، بایدانت چہ "زندانانی تنزیمئے"

بزان چه (سازمان زندانان) هاسينِ كاردارانِ بِنْت. آيانِي اے زَمَه اِنْت كه:
 "چه شهروندی هَڪَ و هُڪوڪان پانڪپان كِنت، بُهتامِيانِي كَانوُنِي آزاتِيانِي سِرا اَزْت
 و اهتِرام كِنت."

بريبرِ گُونِ زندانئے تَنزيمئے كَانون و راه و رهنبدان، اے منسبدار و زمئوارينِ
 كارگرزاري زَمَه اِنْت كه بُهتامِي و زندانِيانِي سَجَهينِ هَڪَ و هُڪوڪان مان يِڪ
 كتابچھئے تها سرجمِ بِنيسنت و هر زندانِي و بُهتامِيئے كه چه نوڪَ جِيلا آرگ بيت،
 آيانِي دِستا بَدئِينت.

بارين، بنديهانئانِي زابت و كاردارَ تَواننت بُهتامِيانِ جُست و پُرس
 بزبانِ بازجويِي بكننت؟

اے زابت و كاردارانيِ زمئواري، تهنّا آيانِي دارگ و سَمبالگ اِنْت و بس. آيانِ اے
 هَڪَ نيسنت كه چه بُهتامِي و زندانِيان، جِست و پِرس و بازجويِي بكننت. سَجَهينِ
 جُرم و گناهانِي پَتُّ و پوئلے زمئواريِ بازپِرسانيِ دستاِنت. اگن يِڪ وهدے بازپُرس
 اے زمئواريِا په زابتانِ بليت، گُڙا بايد اِنْت و ت سَجَهينِ آ پَتُّ پوئلے چوَنكايئے
 انجام و كارمرزكنگا، سرپرستي و كنترول بكننت.

◎ **نمونہ:** سَييد بُهتامِ جَنگِ بوتگ كه هُكومتئے هلاپا سِياسِي جَهْد كِنت.
 بازپِرس آيئے لوگئے پَتُّ و پاسا په زابتانِي زَمَهّا هِلِيَت. بازپِرس، وتِي هُكمئے
 تها سَييدئے بُهتامِا په زابتانِ نَبيسنت وانچش هم پَتُّ پاسئے سَجَهينِ
 كَانونِي راه و رهنبدانِ په آيئے لوگئے چوَنكايِنِ پَتُّ و پاسا گوْشيت و سِپارشِ
 گِيپت كه سَجَهينِ آ مال و منالے كه گُونِ "آيئے بُهتامِا پئِيوسَت اِنْت" پَتُّ
 و پاس كنگ بِنْت. بله زابت سَييدئے لوگا كه رئونت، گُونِ آيئے كهوُل و
 مردمانِ گُونِ هِژمناكِي و بے آهلاكيِ ديمِ په ديمِ بنت و كانونا لِپاشنت و
 چه وتِي زَمَهّا دَن بِنْت. آ تَنتنا سَييدئے گُهارو براتانِي جاگه و سامانانِ پَنُنت
 و پَتُّ و پوئلے نيموُنّا، آيانِي سامانانِ شنگ و شانگ كِنت ورندا هم وتِي
 گزارشئے تها بزبانِ (صورتجلسها) نَبيسنت كه سَييدئے گُهار و براتئے كامپيوتر،
 لهتے هاندانِي البومِ چه پوُثوا گُونِ يِڪ ماهواره (ديش) گرگ بوتگ اِنْت.

چه اے گزارشا یک کپیے هم سیدئے هاندانا ندادتگش. بازپرس، آ زابتانی کارا کانوئے هلاپ وُرزَی زانت وَاے هلاپ ورزیا دیم په ادل و کوٹ بزآن (انتظامی) اذرهان رنوانگ کنت وهکم کنت که آ مال و سامانے که هچ پئیوستے بُهتامیئے کیسا نیستش، برگردیننت و وتی کنترؤلا په زابتانی آ پت و پاسا کارمرز بکنت.^{۲۱}

۱۸ سالو کستریئان که دسگیر بنت کجا دارنت؟

په کوڈک و گونڈوان و آیان که ۱۸ سالگ آنت، مان بازین مزین شهران (رُست و ردوم) بزآن ادب و تربیتی هاسین جاگه بزآن (کانون اصلاح و تربیت) جوڑ کنگ بوتگ. آ بُهتامی که چه ۱۸ سالو کستریئان، نیایدانت مان اے پئیمن جاگهان که گوشگ بوت، دارگ بنت. ۱۸ سالو کستریئان نیایدانت همراه گون مزن سالان یکجاه دارگ بنت و آیبانی یکجاه کنگ منّه انت.

مان آ مزین شهران بزآن (استانان) که هاسین جاگه بزآن (کانون اصلاح تربیت) نیست ۱۸ سالو کستریئان جتا چه مزن سالان، مان دگه جاگهان بدارنت.

ر) بهره مندی چه آدلین کوٹ و دادرسیئے هَکَ وَهڪوڪَ

مکسد چه پهک و سلّین ادل و کوٹا بزآن صالحین دادگاها چی انت؟

لهتے جرم و مئیاری آنت که بُهتامیانی مئیاریانی پت پؤل، تهنا کوٹ و ادلا بنت و بس، آیبانی پت پؤل، مان "دادسرایان" بوت نکنت. چش که:

ناموسی بزآن (منافع عفت) یانکه گونڈو و کوڈکانی بارنوا بُهتام که تچکا تچک مان ادل و کوٹا دیم دئیگ بنت. اگن اے دابین کیسا دادرسیان ببرت، بُهتامیانی هَکَ انت که وتی مُنگا جار بجننت بزآن "اعتراض بکننت" و بلوئنت که ایانی کیس کوٹا برگ بنت.

آ کیس که چه جزانمگ، بزآن (کیفرخواستا) چه دادرسراپه کوٹا رنونت ته گڑا کوٹ تهنا نیایدانت په هما جرم و گناهان کار بکنت که مان جزانمگ بزآن (کیفر خواستا) دیم آرگ بوتگ آنت.

په اے مانا که کوٹا اے هَکَ نیست که په بُهتامیئے هلاپا، په دگه تهمت و بُهتانانی سرا کار بکنت که مان بُهتامیئے کیسا چه آیان نامے گرگ نبوتگ بیییت و هکمے در بدنت.

◎ **نمونہ:** مان بازپُرسیا، پہ یک شکسے، لہتے جُرم چُش کہ دُزی، دُزی مالانی بہا کنگ و نام بدلکاری بزبان (جعل نام) بُہتام جنگ بوتگ. بلہ گڈس، بازپرسا تہنا پہ دُزیا ہُکم بُرتگ. پہ دُزی مالانی بہا و نام بدلکاریئے بُہتام چہ کیسا مُنتگ اُنت. دادستان ہم تہنا واہگ جزا (بزبان کیفرخواستا) ہُکم دنت و پہ ادلا رتوان دئیگ بیت تانکہ کارمرز بیت و گڈی ہُکما بدننت. تہ گڑا کازیا اے ہک نیست کہ پدا دُزی مال و نام بدل کنگا بُہتامیئے پہ پٹ و پولا بلت.

✽ **نکتہ:** اَدل و کازیاں اے ہک نیست کہ چہ پٹ و پول و پٹ و پاسا رند، ایید چہ آ بہتاما کہ مان واہگ جزایا بزبان (کیفر خواستا) آرگ بوتگ، پیرداچنت و ہُکم بدئینت. اگن مان اے پئیمین کیسے، کازی چہ واہگ جزایا بزبان کیفرخواستا ہُکمے بدننت مان دیدانکے بدل کنگئے و ہدا بزبان (تجدید نظرا) دادنامھا نُکس دنت.

❓ **بارین انساپ رُمب، بزبان (ہیئت منصفہ) مان اِیرائے اَدل و کوٹاہست؟**

اِیرائے جزایی کانون بزبان (آیین دادرسی)، گوشت: نبشتاری و سیاسی بُہتام و جیڑہ، بایندت مان "جزایی درجہی یک کوٹا" دیمہ برگ بنت. بلہ بژن انت کہ تنینگہ انساپ گروپ بزبان (ہیئت منصفہ) مان جزایی جُرمانی تہا ہلگ و شر کارمرز کنگ نبوتگ. برے برے ہم کہ اے انساپی رُمب آرگ بوتگ، انچین شکس آرگ بوتگ اُنت کہ چہ انسایا دور بوتگ اُنت و تہنا یک تیمگے چارتگش بزبان (بیطرف) نبوتگ اُنت و آیانی انساپ سک شک دار بوتگ.

(ز) بہرمندی، چہ پاک و سالہین کازی بزبان (قاضی صالح)

❓ **کازیا مان چوٹین وزیتے، ہک نیست کہ کیسے سرا کار بکنت؟**

پہ بُہتامیئے ہک و ہکوکانی چار و بیچارا بزبان (رعایت) کنگاہم، پہ پٹ و پول کنوٹین "کازی، بازپرس، دادیار و دادستانے" ہکداری و بزبان (صلاحیتا)، شرت و شروتے ہلگ بوتگ. چش کہ اگان مان یک کیسے تہا، کازی، بزبان (بازپرس، دادیار، یان ہما کازی کہ ہُکمے

دات، اگن پکے چہ اے شروتان ببیت، داوائے ہر دوین جیڑھی (طرفین) بزان ہم زنگی و ہم بُہتامیئے تواننت چہ آیانی لاهکی، بزان (صلاحیتا) شکایت کننت۔

۱. اگن چہ ادا پیسر، آبارتوا پہ ہما بُہتامیا ہکمے دانگی یانکہ مہکمہ ای بزان (قضایی) شتورے بُرتگی۔

۲. گون داوائے دوین نیمگان، کٹوم و ہیشی و ہیشاوندی ببیتی

۳. اگن دادرس، بازپرس و یا دادیارا، اے درنیاما نپ و سوتے ببیت

گون اے سٹین شرتان گزادگہ بزان کہ یک چشین کازیا ہج لاهکی بزان (صلاحیت) نیست کہ مان پٹ و پؤل وکارے دیما برگا دست مان بکنت و ہکمے دات کت بکنت۔ اگن یک کازینا اے لاهکی و (صلاحیت) ببیت و کیسیا بچاریت و ہکمے بدات، اے ہکم مان پدا چارگا بزان (تجدید نظرا) پرؤشگ بیت۔

آچہ زانتین کہ بُہتامیانی دگہ یک ہکے، ہمیش انت کہ آیا ہک ہست پہ باز پرس یانکہ کازیئے نالاہکیئے بارتوا ایراز بگیبت۔

س) یک مہکمہی تھا گیشتہر چہ یک بُہتام، بُہتامیئے ہک

اگن شکسے پہ دُزی، ہیانت مان امانت، جاسوسی و چاروگری، چہ سر بازی ہزمتا تچگ بُہتام جَنگ ببیت، بارین مان یک مہکمہ ہا دادرسی بیت یانکہ مان جتا جتاین مہکمہ ہان؟

اے جستے پستوا بایدانت بزانتین کہ:

۱. بریر گون جزایی دادرسیئے کانونا بزان (قانون آیین دادرسی) مہکمہ ہانی تہر بازانت:

◆ **نمبریک جزایی مہکمہ:** اے مہکمہ، مان دلگاہی شہرائی تھا بزان مرکزی استانہ برجہ انت و یک رییس و دو شتور بروک بزان (مستشار) کہ گون دو کسے بوتنا کانونی بنت۔ اے مہکمہ، پہ جرمانے چش کہ: کہ پہ مرکے ٹہمتا، ابدی جیل، چہ جانا بندے برگ بزان (قطع عضو) سیاسی جرم و نبشته و نبشتاری بزان (مطبوعاتی) جرمان کار کننت۔ البت، سیاسی و نبشته و نبشتانکی جرم بایدانت گون "انساپ رُمبے" بزان (ہئیت منصفہ) باسکانی نندگا کاربکننت۔ دادستانے بوتن ہم اے مہکمہا زلورت انت۔

◆ **نمبر ۲ جزایی مہکمہ:** اے مہکمہ، پہ سَجَّہن ہُمکراہین بزآن آم جُرمان کارمرزَ بنت.

◆ **انکلابی دادگاہ:** اے مہکمہ پہ آ جُرمانے کہ کانون آیانا امنیتی گُوشیت زانگَ بنت. چش کہ: سیستم بزآن (نظام) و ہُکومتئے ہلاپا جارَجنگ و تبلیگ. مُلک و کُشوری امنیتئے ہلاپ ورزی، جاسوسی و چاروگری، رہبریئے ہلاپ ورزی و... اے مہکمہ پہ جُرمانے چش کہ زندئے تباہی و مرک، ابدی جیل، جائتے بندانی برگ (قطع عضو)، یانکہ امنیتئے جُرما کارَ کننت کہ گُون دو ممبرچہ سئے کازیا، کانونی و رسمیَ بنت. پہ آدگہ جرمانی دادرسیا، یکے چہ کازیان (رییس، مشاور، یا دادرس و آییئے جاہا دگرے بزآن (علی البدل) بسَ کنت.

◆ **پئوجی بزآن نظامی یک و دو مہکمہ:** اے مہکمہ، پہ پئوجیانی ہاسین جرمان زانگَ بنت. آیانی اے جُرْم ہما و ہدیگَ بنت کہ وتی پئوجی کار و زَمَّہئے سرا بنت. چش کہ چہ ہزمتا تجگ و در رٹوگ.

◆ **تیل و کُودکانی مہکمہ بزآن (دادگاہ):** اے دادگاہ، چہ ۱۸ سالا کمتربنانی جُرْم و مئیارباریانی بارٹو کارَ کننت و یک کازی و یک ہمشورے اے مہکمہ ہا دیمَا برنت.

۲. **آجرْم و گناہانے کہ پہ بُھتامیا دئیگَ بنت و سزا اش بریئر و ہمسنگ اُنت:**

اگن سَجَّہین جُرمانے کہ پہ بُھتامیا دئیگَ بنت، آیانی سزا یک پئیمینَ بننت و ہچ یکئے سزا چہ آدگرئے سزایا گیشتر مبیٹ، انچش ہم سَجَّہینانی انداز و جاگہ بزآن (صلاحیت) جزایی مہکمہا بزآن (دادگاہ کیفیریا) بیٹ، گڑا آ سَجَّہینَ جُرْم مان یک مہکمہے دیمَا برگَ بنت.

۳. **بوٹَ کنت جُرمانے کہ آیان پہ بُھتامی، تہمتَ جننت، آیانی سزایا گُون یکا دگرا پرک**

و پیئر بیٹ:

◎ **نمونہ:** یک جُرْمیئے کانونی سزا ۳ تا ۶ ماہا بیٹ، کہ سزایی مہکمہی نمبر ۲

آ اُنت و یک دگہ جُرْمیئے کانونی سزا، ۲ تا ۵ سال و سئیمی جُرْمیئے کانونی سزا ۱۰ سالا بیٹ. گڑا بزآن کہ اے سَجَّہینَ بُھتامانی کارمرزی، مان ہما مہکمہ و دادگاہا بیٹ کہ گران و سنگینینَ جرمان دیمَا برنت.

چش کہ: دُزی، امانتئے ہئیانت و کلہبرداری بزآن پریبَ دئیگ، پمیشکا کہ

کلہپراریئے سزا، چہ سَجھینان مسترانت، گڑا آ کیس مان دادگاہے رثوت کہ کلہ برداریئے مہکمہ و دادگاہ انت. مگن ہما وهدا کہ شکسے پہ یک جُرمے چش کہ دُزیا بُھتامی بوتگ و آییئے دادرسی بُنگیچ بوتگ و ہمے درگتا کہ آییئے دزی کیس دیمارثوگا انت، یک دگہ کلہپراری شکایتے ہم کثیت و رسیت. گڑا بزان پہ کلہپراریئے بُھتامان مان ہما مہکمہ رثوت کہ پیسرتر پہ دُزیئے بُھتامان دیمابرگ بوتگ ۲۲.

اما برے برے بوت کنت کہ بازین جرمانے مان بازین شہران تپاک کپتگ انت، اشانی بارثو ہما مان ہما مہکمہ بنت کہ مسترین جُرم تپاک کپتگ انت. یانکہ مان ہما مہکمہ بنت کہ بُھتامی ہما شہرا دسگیر بوتگ. بلہ اگن شکسے پہ نمونہ پہ دو جُرم چش کہ "دروگین ہرئے شانگ و ایلان کنگ تانکہ مردمانی پگر و زہنا زیان برسینیت" یانکہ بُھتامی بییت کہ ہکومت و سیستمئے ہلاپا تبلیگ و پروپاگندا کرتگی، پہ دروگ و داراشانی ایلانا کہ مردمانی زہنان ہراب کنت مان سزای مہکمہی نمبر ۱ و پہ ہکومت و سیستمئے ہلاپئے تبلیگا، مان انکلابئے مہکمہ و دادگاہا برگ بییت.

ش) ہک و ہکوک پہ شریک و دومی کس بزان معاونانی جرم کہ یکین وهد و زمانا مان یک مہکمہ

اگن بازین مردمے ہوریکا جُرم و گناہ بکننت، پہ نمونہ اسلیگین بُھتامی، تھران بییت بلہ لہتے دگہ مان کمتے شہرا و یکے ہم مان سمنانا بییت، بارین ہر یک مان وتی شہرا دادرسی کنگ بییت؟

نہ، اگن چش بییت کہ جُرم و گناہ، بازینے ہوریکا تپاک کپتگ، گڑا بُھتامیانی پٹ و پوئلے جاور بریدیمہ برگ بییت، آ سَجھینانی بُھتامان مان ہما مہکمہ و دادسرایا برنت کہ ہما "اسلیگن بُھتامیا" برنت. اے کارئے پایدہ ہمیش انت کہ: بوت کنت یکے چہ بُھتامیانی ہبر، مان مہکمہ، پہ آدگرانی پایدگ رسینگا بنت و اے دابا چہ یک دگرے ہکئے زئوال کنگا پھریز کنگ بییت. ۲۲

ص) ہک و ہکوک، چہ وتی کیسا زانگ و سردراوترن

؟ بارین بُہتامیا اے ہک ہست کہ چہ وتی کیسا سہیگ بیت؟

بلہ، ہما وهدا کہ کیس دیم پہ مہکمہ و دادگاہا رثوت و پہ آہیا کارمرز کنگ بزانت رسیدگیئے وهد و مدت دئیگ بیت، انچش کہ بُہتامی و یانکہ آہیئے وکیل سہیگ بنت، آہانی اے ہک انت کہ ہما مہکمہئے اُفیس و کارجاہا برثونت وکیسا بلوٹنت و ہموڈا بوانت و چہ آہیا سر در بیارنت.

◎ **نمونہ:** شکسے پہ کتل و کوشا بُہتامی زانگ بوتگ و دو دلیر ہم کیسا مان انت. یک دلیرے، ہونین چاکوے کہ جسدئے کرا بوتگ. دگرے ہم یک پیلے کہ کوشے درگتا گون مدار بستگین دورینان گرگ بوتگ و پیلیم پیش داریت کہ بُہتامیا گون آچاکو، مردئے دلا جتگ و آکشتگی.

وهدے کہ بُہتامی و آہیئے وکیل پہ آ مہکمہئے اُفیس رثونت و لوٹنت کہ بزانت کیسا جے چے مان انت، مہکمہئے زمہ انت کہ ہم کیسے سچہین تاکان بُہتامی و آہیئے وکیلا بدنت و ہم آ ہونین چاکو کہ گون کیسا ہست، تانکہ آ بتوانت مہکمہئے روجا چہ وت کانونی دیمپانی بکنت. انچش ہم مہکمہ بایدانت چہ پیلما ہم یک کاپیے بُہتامی و آہیئے وکیلا بدنت.

ض) مندانی نبشتانک، بزانت (صورتجلسہئے) سچہین دست ہت بوتگین تاکانی وانگئے ہک و ہکوک

؟ بارین کازیا اے ہک ہست کہ بُہتامیا بگوشیت: تنو مہکمہئے کیسئے سچہین تاکان وانت نکنتے، یانکہ وهدئے نبوتنا نیمون بکنت و بُہتامیا چہ آ کاگدانی وانگ و یانکہ ہر دگہ کاگدے کہ آہیا دنت چہ دست ہت کنگا منہ بکنت؟

نہ، بُہتامیا اے ہک انت تان وهدے کہ آہیا یک چیزے پہ شری و دلجمی نتوانت و چہ آہیا سرجم باہر نہ انت، چیزیا دست ہت مکت. ہچ کازی و منسداریا گون ہر

درجتے کہ بیت اے ہک نیست کہ آییَا پہ کاگدے دست ہت کنگا ہج بکنت کہ چہ پیشا نئوانتگی یانکہ اسپت دست ہت بیت.

◎ **نمونہ:** بوت کنت کہ جست و پرس بزان بازجویئے و ہدا، کاگدے بُھتامیئے دیمَا بَلنت و بگوشتن اشیا "دست ہت کن یانکہ انگشت بجن!"

اے دابین پیمان کانوئے ہلاپ انت، کازی یانکہ ہرَا منسبدارے کہ پٹ و پوئے کار آییئے دستا دئیگ بوتگ یانکہ کرارانت چہ بُھتامیا دست ہتے بگپت، زمّوارانت کہ بُھتامیا شرسرپد و سہیگ بکنت آچیزے کہ دانگش آییَا شریئے سرا بوانیت و رندا کہ وت منتی، آییَا دست ہت بکنت.

چیَاکہ ہردابین تاک و کاگد و سَند و گواہیے وانگ و آیانی زانگ و در برگ، درہکیکت آ نبشتہانی منگ انت و زلورت انت کہ آ نبشتہانی ہرتاکا بوانین و بزائین.

ط) دسگیریئے نمنگے ہک و ہکوک

بارین بُھتامیئے توانت ہدارکین دسگیریئے نمنگے جارا بجن، بزان ؟

"اعتراض بکنت؟"

اگن بُھتامیئے بوتن دادسرایا، زلوری بیت کہ کازی آییئے ہدارکین بندی کنگئے بزان (کرار بازداشت موقت) ہکما بدنت، بایدانٹ کانونی وگوں دلیر و گواہی بیت، بزان (مستدل) انچش ہم ہمؤدا بنیسیت: بُھتامیا اے ہک انت کہ آییَا ممیت و نمنگے جارا بجن بزان (اعتراض) بکنت.

شر پکا بکنت کہ آییَا تان دہ روچا مُسام انت کہ وتی نمنگ و بزان (اعتراض) سربکنت. آچہ شرزاتین کہ یکے چہ بُھتامیئے ہک و ہکوکان، ہدارکین بندیگ بیگئے نمنگ و اعتراض انت کہ مہکما پئیرد جنگ بیت. نون اگن اے کرارئے ہکم دوماہگ بیت، بُھتامیا نمنگ و اعتراض کرتگ و مہکما ہم نمنگ، بارین پدا ہم بُھتامی چہ ماہیا رند، اے کرارا ممیت و اعتراض بکنت دادسرائے زمہ انت کہ اے نمنگا پہ مہکما سر بکنت تانکہ پدا رندگیری بیت. بوت کنت کہ پہ وڑے پیش آمدے بیت و اے کرارئے و ہد بگوویت

وہراب ببیت، مان یک چشین وزیتے بُھتامی توانت چه بازپرسا بلوؤیت کہ اے کرارا چه آیا گردنا بچُئینیت وھلاس بکنت.

◎ **نمونہ:** بوت کنت کہ دو کس یک جُرمے بکننت و تھنا یگے چه آیان دسگیر کنگ بوتگ و تھنا چه آییَا پُٹ و پُول بوتگ. بازپرس پمیشکا کہ آ دوین گون یکادگرا همشئورمبنت، دسگیر بوتگینئے بندبگ بئیگئے ھکما بدنت. بلہ ۵۱ روچا رند، آ تتکگین بُھتامی ہم دسگیر بیت و زلورتین پُٹ و پُول ہم کنگ بیت، پمیشکا کہ گون آییئے دسگیریا آیانی همشئوربئیگئے ھبرهم چلتگ، گڑا آ انولی بُھتامی توانت چه بازپرسا بلوؤیت کہ آییئے ھدارکین گرگئے ھکما یلہ بکنت و یانکہ پہ یک کمترین ھکمے بدل بکنت و اگن دگہ سئوبے پہ کرارا مبیت، گڑا بے ھچ شرتے، آزاد کنگ ببیت.

ظ) جست و پرسئے ھک و ھکوک چه شاھدانے کہ بُھتامیئے ھلاپا گواھی داتگش

بارین بُھتامیا اے ھک ھست چه آ شاھدا کہ آییئے ھلاپا شاھدی داتگش ؟

بلہ، بُھتامی توانت و آییَا اے ھک ھست کہ چه آ شاھدان کہ آییئے ھلاپا شاھدی داتگش جُست و پُرس بکنت. بلہ بایدانِ وتی جُستان کازیا بدنت و کازی پہ آیانش پیش بکنت و چه شاھدان پَسُو بگیپت.

ع) کبزو سندنئے گرگئے ھک، ھما درگتا کہ بُھتامیئے لوگ و بدن پُٹ و پاس کنگ بیت

۱. ھما دابا کہ پَسِرا گوَشگ بوت، لوگئے مان بئیگ و پُٹ و پاس چه لوگا یانکہ بُھتامیئے کارجاھا، بایدانِ گون کازیئے ھاسین ھکما ببیت.

۲. اگن چش ببیت کہ ادل و کوؤئے زابت، گون کازیئے ھاسین ھکما پہ پُٹ و پاسا بُھتامیئے لوگ و یا کارجاھا برئونت، آیانی زَمہ انت کہ نشتانکے مان دو کاپیا بچوؤئینت و ھر دوین

کاپیان پہ بُہتامی و ہر آدگران کہ اوڈا اُنت، آیانی دستہتا برسیننت و آ نشتہئے یک کاپیا پہ نام کبز و سَند بُہتامیئے دستا بدئینت۔

◎ **نمونہ:** یکے پہ ہلاپکاری بزان (تقلب) مان دثوا و دارو اڈ کنگا بوتگ۔ ادلئے کاردارین زابت گون کازیئے ہاسین ہکما، بایدانٹ چہ بُہتامیئے سہیگ بیگا رند، آییئے لوگا مان بنت و ہما ساز و سامانان کہ دثوا و داروئے بارثوا اُنت و گون آیان دارو اڈ کنگ بوتگ اُنت، چہ آییئے لوگا گون وت بزورنت و کبز کننت۔ (شاهیم بزان ترازو، اٹولیکین سامان سنجین چیز، دثوا و دارویی برچس و...) بلہ آیان اے ہک نیست کہ آدگہ چیزان کہ گون دثوا و دارو پٹیوست نہ اُنت چش کہ: چک، پول، یا چہ آییئے لوگ یا کارجاہا کبرہ بکنت۔ منندئے (صورت جلسہ) کاگدانے تھا آ دارویی چیزانی جئوہر و گئوہرا کہ پوڈرانت یانکہ آیین، آیانی انداز و وزن و کساسا بنیسننت، نندوک و بُہتامیانی دستہتا برسیننت۔

✱ **نکتہ:** بُہتامی و نندوکین مردمانی دستہت نبوتگین منندئے نشتانک، بزان (صورتجلسہ) کانونی نہ اُنت و سَک بے اہتبارانت۔

۳. بدنی پٹ و پوئے زابت چہ بُہتامیا، زمئوارانت کہ بدنی پٹ و پاسئے درگتا، چہ گزارشئے کاگدا بزان (صورتجلسہا) دو کاپی تیار کننت و سَجھین چیزانے کہ گپتگنتش آیانی چوَنکایا کہ چے چے بوتگ اُنت و چوَنین چیزانت ہم مان آ گزارشئے ہر دوین کاپیان بنیسننت و بُہتامیئے دستہتا برسیننت و یک کاپیئے آییئے دستا بدئینت۔ اگن چش مبیٹ، آ بے دستہتین گزارشا بزان صورتجلسہا بے کبز و سنڈینا، ہچ ارزش و اہتبارے نیست۔

غ) بُہتامیئے بدنی گپتگین مال و منالانی واپس کنگئے ہک و ہکوک

بارین بُہتمیا اے ہک ہست کہ وتی لوگ، کارجاہ یانکہ بدنی پٹ و پاسئے زبت بوتگین مال و منالانا چہ مہکمہ یانکہ دادسرایا واپس بلوئیت؟

بلہ، چیا کہ آ مال و سامانانے کہ پہ پٹ و پوئے وهدا چہ بُہتامیئے بدن و لوگ و کارجاہا گرگ بنت، پہ اے مکسدا اُنت کہ:

بزانت آیان چوَنین پٹیوست و پٹیوندے گون آ بُہتامیئے ساز و سامانان ہست و آیان بر

آورد وسنجش بکننت کہ چوئینن نزیکیے گوئن آبُہتامان هست و ادلا چینچک پہ ہکیکتا یاری و مدت کنتت. کارئے ہلاسیا رند، انچش کہ ہاجتے پہ آیانی پت و پؤل کنگا بیت، مہکمہ بایدانت آیانی واپس کنگئے پرمانا بدئینت. انچش کہ اے پرمان دردئیگ بیت، بُہتامی تواتت آیانی پدا کنگا چہ مہکمہ و ادلا بلوئیت. مگن انچین چیزبنت کہ بایدانت آیان گار و گم کنت چش کہ تریاک و بنگ و... (مواد مخدر).

ف) واہگ نامگ یا دادنامگئے کرارئے ہک و ہکوک

بارین بُہتامی تواتت یک کاپیے چہ ایمنی کرارئے واہگ نامگ یا (کرار تاملین) و وتی دیدانک بزبان رایا چہ دادسرا یا مہکمہ و کوٹا بگیٹ؟

بلہ، مہکمہ چہ کارگشادی وکتے پکا کنگا رند، ہمزمان گوئن بُہتامیئے آرگا پہ دادرسی، یک کاپیے چہ واہگ نامگ یا (کیفرخواست) پہ بُہتامیا رٹوانگ کنت. نون اگن پت و پؤلے آس و کارپرداچی مان بازپرسی و مہکمہ پہ ادا رستگ کہ مہکمہ وتی رایا بدنت گڑا دادسرا و مہکمہ زمتوارانت کہ یک کاپی چہ اے در داتگین (رایا) چہ دست ہت و مہرجنگا رند، پہ بُہتامیا برسینتت.

ہکوکی زبانا، اے کارا "ابلاغ" بزبان حال رسائی گوشتت. اگن ہر یکے چہ اے ہکومت و ادلئے ادارہ یک کاپیے چہ ہدارکے بندی کنگئے کرار، یانکہ یک کاپی چہ درداتگین (رایا) پہ بُہتامیا مدینت، بُہتامیا اے ہک انت کہ گوئن یک نشتھے آیان بلوئیت. باید زانگ بیت کہ اشانی نرسینگ پہ بُہتامیا، کانوئے ہلاپ انت تہ گڑا بُہتامی تواتت برزادترین جاگہان شکایت بکنت. اشیئے سئوب کہ بُہتامیا ہک هست یک کاپیے چہ داتگین رایا گوئن وت بداریت اش انت کہ بُہتامیا اے ہک انت پہ بندی کنگئے کرار و درداتگین رایئے ہلاپا، جار بجنٹ و پدا کارا چہ سر گرگ بلوئیت.

چیا کہ پہ اے کارا بُہتامی بایدانت چہ آیانی ہر چیزا سہیگ بیت و بزانت کہ چیا کانوئے ہلاپا، آبیآ کیسا مان انت و اے دابین ہکمے دئیگ بوتگ. نون آتواتت وتی کیسئے تہا گئیرکانونی آتکگین بندان و کاریانی شر ننگدگا دست بلیت و وتی سچھین نکسان، چہ آیان بلوئیت.

بریئر گوئن کانونا، ہر رایے کہ دردئیگ بیت بایدانت گوئن دلیر و مہرین سندا بریئر گوئن

کانون" اگلی ببت. اگن دردانگین رایا یک کاپیے بُھتامیا ڈینگ مبیٹ، آ نتوانت کہ آ دلیر و شَرین سندان بزانت و چه آیانی اگلی دلیران سرپد ببت و گوئن آ سجهینانی زانگا یک شَرین مُہرین مُنگی پَسوو بزانت (اعتراضے) بکنت.

انچش ہم اگن مہکمہ آییا اے رکست و اجازت بدنت کہ چه رائے نبشتہا رونببسی بکنت، بایدانٹ چه نبیسگارند، آییئے یک بوتن و ٹگل نثورگ گوئن آ اسلیگین کاپیا کہ مہکمہئے بوتگ بریبر و پکا ببت.

ق) مہکمہئے سرپچی و آشکاریئے ہک

بارین داواییئے ہر دوین نئیمگئے بُھتامیانی کس و کار و کھول و دوست و پجارین مردم، روٹاکانی مدیر تواننت مہکمہ ہا بھر بزورنت و بندنت؟

چہ بُنا ہرہمش انت کہ اے دادرسی و مہکمہ بایدانٹ آشکار ببت چه آشکاریا مکسد اش انت کہ ہج پئیمین منہ کنگے مان اے مہکمہا پہ آدگہ مردمانی آیک و بھر زورگا مبیٹ. مگن ہما (جرمانے کہ درگزری نہ انت بزانت) (غیر قابل گذشت). داواییئے دوین نئیمگانی واہند وت مہکمہئے آشکاری و سرپچیا ملوٹنت.

🎯 **نمونہ:** تئوپیکا چه مہمودا، دروگئے بارنوا بُھتام جتگ و شکایت کرتگ. کبیس مہکمہا سر بوتگ و آییئے انجامئے وهد و زمان ہم پکا کرتگ. ہما روچا کہ دادرسیئے روچ انت مہمد لوٹیت کہ مہکمہ آشکار مبیٹ. تہ گڑا مہکمہ توانت آشکار نبوتنتے کرارا در بدنت. اگن نہ مہکمہ آشکار برجہ دارگ بیت.

کازی پہ لہتے ہاسین وزیتان توانت، مہکمہ ہا آشکار برجہ مکت. چش کہ آم مردمانی چاگردئے ہترہ، یانکہ دینی مارشت، مہکمہا آشکارمکت. بلہ بایدانٹ وتی سجهین دلیران مان گزارش یان صورتجلسہا بنببسیت.

ک) گئیرِ قانونی جیلئے مُدّت و وهدا، زینابریئے پئیردِ جَنگئے ہک

بارین، بہتامی، پہ وتی گئیرِ قانونی بندیگِ بیگا، ہسارت و زینابری
لوٹیت؟

بلہ، اگن شکسے پتّ و پوّل و دادرسیئے درگتا، بندیگِ بیت و چہ پتّ و پوّل و دادرسیئے ہلاس بیگا رند، آبیئے بے گناہی پدربیت و کینسی پہ اے آسرا برسیت کہ رندگیری کنگی منہ انت و ہسابی پاک انت، گیشا گیش بزّان (حداکثر) شش ماہ چہ دلجمین (رایا) بزّان (رای قطعے) کہ آبیئے بے گناہیئے گواہی انت، آبیئے اے ہک انت کہ وتی "مادی و مانوی" سچھین زلر و زینانے کہ جیلئے وهد و مدتا لگتگنتی چہ ہکومتا بلوٹیت. آبیئے مانوی زلر، روہی رثوانی و بے آبروی و بے اہتباری و شکسی و ہاندانی و چاگردی بزّان اجتماعی بے اڑتی انت.

گ) تمیزی و بہداشت، وِرد و وراک، سلامتین سئیل و گردشئے ہک و ہکوک مان جیلا

بارین بہتامی مردمے کہ کرارانت پہ ہر دلیرے یک گونڈین وهدے
بندیگِ بیت آبیئا اے ہک ہست کہ چہ زندانے ہک و ہکوکان بہرمند
بیت؟

انچش ہم بہتامی مردم بایدانت مان زندانا چہ سالمین ورزش و پرکتیک بہرمند بنت. انچش ہم آمدتا کہ زندانا انت چہ پیشگی و ہنری کار و باران، سنتی ایندستریالی کارہانہ و مشینری و کشت و کشاری و ہزمتی زمٹواریان ہم بہرمند بنت.

ل) سم پاشی و میکروبی، دارو و درمانانی دارگ و واہند بیگئے ہک و ہکوک

سم پاشی و میکروبی، دارو و درمانانی دارگ و واہند بیگئے ہک و ہکوک اودا کہ ہست انت، بندیہانئے زمٹوار بایدانت پہ آسانی جاہ و جاگہئے تمیزی و ساپ و سلہیا شردلگوش بکننت. بریئر گون زندانانی کانوئے کارمرزیا، بایدانت آسانی جاہ و جاگہ سمپاشی بنت.

بُہتامی ہم پہ دیم گیری چه لولک و ہشرات یانکہ ویروسانی تباہی، مؤسمی و پسلی بیماریانی دورکنگ، چه جیلئے زمئواران بلوئنت کہ آیانی جاہ و جاگھا سم پاشی و میکروب کشی بزان (ضد عفونی بکننت).

(م) جیلا، درمانجاه رئوگ و درمان و الاجئے هک و هکوک:

هرشکسے کہ مان جیلا بندیگ انت آیا اے هک انت کہ مدام زندانئے داکتر آیانا شر بچاریت و اگن آیئے الاجئے زلورت دُن چه جیلئے درمانجاها بییت، بایدانئ درمانجاھیٹا برگ بییت. انچش هم ورد و وراکئے بارئوا، بُہتامیا په جیلئے وراکئے ورگا زورے پر مدئینت. آ باید وراکے مئیل بکنت کہ بریئرگؤن آیئے الاج کنوکین داکترا په آیا نبشتگ.

(ن) جیلا، چئی و آرامشئے هک و هکوک

هدارکین جیلئے "شورائے هاسپن زانتکارانی یک زمئواریے په بُہتامیان، چئئے بکشیش انت کہ گون کازی یانکہ دادستانئے همشئوریا دئیگ بیت.

سرحمین نکتہ:

۱. مان سَجھین سیاسی کیسان، ہکومتے امنیتی زابت، چش کہ: جاسوسی ادارہئے زابت، بزانت اطلاعات و سپاہئے جاسوسی اطلاعات، دسگیر بوتگین بہتامیان ہج کنت کہ وتی یا دگرانی ہلاپا ہرچے زابت گؤشت ترے راستین مہنت، آ بایدانہ ہما دابا ہبر کنت۔

چہ دگہ تیمگے آیانی ہاندان و کھولا ہج کنت کہ گون ڈنی مُلکانی ہکومت و دئولتان پٹیوند مگرنت و وتی سکی سوریان درانگاز مکننت۔ آیانا ترسینت و پاتراپ دئینت کہ اگن گوش و گو و انترویو بکننت، آ بندیانے کیسے جاور و وزیت گنتر بیت۔ امنیتی زابت کئول و لبز کنت کہ اگن چپ بہنت و ہج مگؤشت، مہکمہ آیانی بارنوا سک نگپیت و سبکترین ہکمے دنت۔ بلہ ہکیکت اش انت کہ رندا زانگ بوتگ کہ ہاندانانی چپ ہئیگا رند، گون چپ ہئیگ و تہنایا، آیانی سرا گنترین جرم سرا کپتگ بلہ آ ہاندان کہ چپ نبوتگ انت و ہال رسانی کرتگش و ہکوک بشری منسب دارش زوت سہیگ کرتگ انت ہکوک بشری ادارہان دلگوش گوردانگ و چہ ادل و کؤٹا شپانت لوٹنگش و آ بندیانے جاور شرتر بوتگ۔

۲. سیاسی اکیدتی بہتامی، پہ ہج دابا ٹی وی و دوربینانی دہما مرئونت و وتی ہلاپا ہبر مدئینت۔ چیا کہ گون اے کارا وتی کیسا گنتر گرنچ دئینت۔ آ گون اے کارا کازیئے دستا پہ ایئے چیرترینگا بزانت مہکومیتا پچتر کنت و ہم زابت و بازجو پہ

آیانی کيسئے پورہ کنگا وتی مراد و مکسدان رست۔
انچش ہم کہ زائین، مان دادرسی کانوئے ہچ بندی نئیاتکگ کہ بُھتامیان انٹرویو
بگرت و دوربینانی دیمہ بندارینت۔ امنیتی زابت و دادستانیئے منسبدار و ادل و
مہکمہ ی اے کار، کانوئے ہلاپ انت۔

۳. بازبرا گندگ بوتگ لہتے بُھتامی کہ ایوکی مان یک کسانکین کوٹوکے بزبان
(سُلول انفرادی) بندی کرتگ انت و آیانی پٹیوست تہنا گون بازجو بزبان جست و
پرس کنوکین زابتا بوتگ، لہتے و ہدارند، گون آ (زابتے بازین مندرو چالان) آییا وتی
دوست پجارت و پہ آییئے سرا بروسا کنت و ہر چے کہ زابت گوشیت گڑا آ، رد
ورنت و ہرچے کہ زابت لوٹیت آہم، ہما چیزان درشان کنت۔
بایدانت شر بزائین کہ "زابت و بازجو، بُھتامیئے دوست نبت۔" و کارئے تھا
آیانی دیم پہ دیمہ اوشاتگ انت۔ آ گون بُھتامیانی "ایوک نادینگئے تہاروکیان،" ستم
کنت و بُھتامیا مان اے گونڈین تہارین کوٹیان، آیانی جسم و جان و روہ و رثوانا
گرنچینت و ارادگا لمینت و ہراب کنت۔
زابت، گون وتی ہمے زاہری مہربانی پیش دارگا، جہد کنت تان کم کم بُھتامیئے
دلا بندیت و آ زابت پہ یک مہربانین زابتے بدل بیت و رندا بُھتامیا پہ ہر راہے
کہ وت لوٹیت رہشون بیت۔

۴. بُھتامی، نبایدانت جئورینگ و گرنچینگ، کانوئے رہبندانی چیر پاد ہلگ
و تنک و تہارین آ ایوک مانگا، ہمیت و چپ و بیتتوار بیت۔ پمیشکا ہر برے
کہ بازپرسی یا مہکمہ برگ بیت، بایدانت سچھین اے بے کانونیاں ایوکا کوٹئیے
مانگ و جئورینگان، مان وتی گزارشا بنیست و کازیا گوشزد بکنت و بگوشیت و
بجارتینیت۔ بل ترے بازپرس و کازی وت ہم آ چیزان بزانت و منوک بیت، بلہ
بُھتامی بایدانت آ چیزان مان گزارشا بزبان (صورت جلسہا) بنیست۔

پئے نبشت

۱. ہکوک بشرئے بند ۱ و بند ۲ بین الاکوامی پیمان شہری سیاسی ہکوک، اسل ۲۲ بُردین کانون بزآن کانون اساسی، بندین کانون اسل ۳۷، بند ۲ کانون جزایی دادرسی سال ۱۳۹۲

۲. کانون - رھبند بند ۱۶۸ جزا درسی "بازپرس نبایدانت بے تھان و کمالین دلیر و سَنَد، بُہتائے بارئواشکستیا پہ نام بُہتامی گوانگ بجنٹ بزآن (احضار) یانکہ جارگوانگ بزآن (جَلَب) بکنت. بیان بزآن تبصرہ: اے ہکمتے پرؤشگ سئوب بیت تان آبیآ درجت ۴ ئے سزا بلگیت"

۳. کانون رھبند جزایی دادرسی بند ۲۸ سال ۱۳۹۲ گوشت:ادل و کوئے زابت ہما آنت کہ دادستانے درس و تالیمانی چتردستیا سبک گزنت تانکہ جرمتے شوہاز بزآن (کشف)، جرمانی گواھی و نشانے ودی کنگ دلیرانی یکجہ کنگ و جرمتے تُپاک کپگئے وھد، پجاری، بہتامیئے ودی کنگ و آبیئے نیلگ پہ تچگ و دررئوگ و پھنام بٹیگا، ائولی پٹ و پؤل کنگ، تاکانی گزارش، بزآن (ابلاغ) برگھا و ادلے سئوربستانی کارمرزی، اے سچھیننان بایدانت کانونے بریریا پورہ بکنت.

انچش بریر گؤن کانون - رھبند جزایی دادرسی سال ۱۳۹۲ آ "ادل و مھکمھئے زابت اش آنت:

الپ: سچھین زابت، چہ پرماندھان، اِسران، واسلامی جمھورئے ہما پئوجی درجت دارکہ ہاسین درس و سبک گبتگش

ب: سال ۱۳۹۳ ئے سلہ کاری بزبان (اصلاحات) کہ گؤن ہاسین کانونانے دہما برگ بوتنت گوشیت: ہما ہاسین زابت آنت کہ بریر گؤن زمٹواریے کہ ہستش سچھین ادل و مہکمہ بزبان دادگستریئے زابت ہساب بنت.

چش کہ: رییس، نایب، زندانانی زابت کہ زندانانی کارآنت. جاسوسی بزبان اطلاعاتئے وزارت، سپاہئے جاسوس و پاسدارانی بسیج و اسلامی انکلابئے سپاہ، انچش ہم آدگہ اسلامی پئوجی لشکر، اگن کانون پہ آیان زمٹواریی بدنت اے سچھین زابت ہساب بنت.

بیان: تبصرہ: زمٹواریین کارگزار و ہزمتکا بزبان (کارکنان وظیفہ) کوٹ و ادلتے زابت بوت نکنت. آ زابتانی چیردستا کار کننت. اے رستہا ہر کارے کہ بیت زابتانی زمہ انت. اے زمہ واری آسانی کانونی زمٹواریا چہ آیان نسندیت.

۴. بند ۴۵ جزایی دادرسیئے کانون

۵. بند ۳۰ و ۳۶ جزایی دادرسیئے کانون

۶. ہموڈان ۵

۷. بند ۲۹ جزایی دادرسیئے کانون

۸. ۱۶۸ تان ۱۷۹ جزایی دادرسیئے کانون

۹. ہموڈان

۱۰. ۱۸۴ جزایی دادرسیئے کانون

۱۱. ۱۸۰ و ۱۸۵ جزایی دادرسیئے کانون

۱۲. ہموڈان ۱۰

۱۳. ہموڈان ۵

۱۴. ۱۹۰ و ۴۸ جزایی دادرسیئے کانون و بندے چہ اہترامئے کانونا کہ رسمی بزبان (شرعی) آراتیانی بارٹوا آتگک کہ شہروندی ہکانی زامن انت.

۱۵. ۵۲ و ۶۰ و ۱۹۵ جزایی دادرسیئے کانون

۱۶. ۱۹۷ جزایی دادرسیئے کانون

۱۷. ہموڈا

۱۸. بند ۱۵۰ جزایی دادرسیئے کانون

۱۹. ۱۳۷ تا ۱۴۷ جزایی دادرسیئے کانون

۲۰. ہدارکین بنديجاہانی کاربستگین بزبان اجرائی کانون

۲۱. ہدارکین بنديجاہانی کاربستگین بزبان اجرائی کانون

۲۲. بند ۳۱۴ و ۳۱۶ جزایی دادرسیئے کانون

بنیاد شیرین عبادی
SHIRIN EBADI
FOUNDATION

www.shirinebadifoundation.org